

Katolički i pravoslavni pogled na ženidbu

Antoš, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:361281>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FILOZOFSKO-TEOLOŠKI STUDIJ

MIA ANTOŠ

KATOLIČKI I PRAVOSLAVNI POGLED NA ŽENIDBU

Diplomski rad
iz dogmatske teologije

mentor:
prof. dr.sc. Ante Mateljan

Split, 2020.

UVOD

Tema ženidbe u teologiji i kršćanskom životu uvijek je aktualna. U raspravama o naravi bračnog zajedništva i o svojstvima ženidbe, često nailazimo na suprotstavljena mišljenja i stavove, koji se ogledaju i u društvenim normama, kao i u zakonskim propisima. Stoga je, u takvim okolnostima, kršćanski nauk o ženidbi kao sakramentu za vjernike osobito važan, jer bi se na njega trebao oslanjati i bračni i obiteljski život onih koji vjeruju u Isusa Krista kao Spasitelja i u njegovu riječ kao normu osobnog i zajedničkoga života.

U ovom diplomskom radu usredotočiti ćemo se na katolički i pravoslavni pogled na ženidbu, kako u onome što im je zajedničko, tako i u onim shvaćanjima u kojima se očituju značajnije razlike. Za to će nam poslužiti prvenstveno najvažniji crkveni dokumenti. Za katolički nauk i praksu to su, osim Rimskoga obrednika (*Red slavljenja ženidbe*) i dokumenata Drugog vatikanskog sabora (ponajviše *Gaudium et spes*), *Zakonik kanonskoga prava* (iz 1983.) i *Katekizam Katoličke Crkve* (iz 1992.). Što se tiče pravoslavnog pogleda na ženidbu, osim tekstova pojedinih teologa, poslužili su nam *Bračna pravila Srpske Pravoslavne Crkve* (iz 1933., dopunjeno izdanje iz 1973.) i obrednik (*Veliki Trebnik*, iz 1958., izdanje iz 1993.).

U promišljanju značaja sakramenta ženidbe poći ćemo od definicije ženidbe, koja je zajednička katoličkoj i pravoslavnoj tradiciji a glasi: "Krist Gospodin uzdigao je na dostojanstvo sakramenta ženidbeni savez među krštenima, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru bračnih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva"¹. Kako konkretno ostvariti u bračnom životu zahtjeve bračne ljubavi, u vremenu kad je ova institucija izložena brojnim nekršćanskim utjecajima, ostaje izazov kako za Katoličku, tako i za Pravoslavnu Crkvu. Na te izazove očito nije lako odgovoriti, ali kršćanska vjera jasno veli da je „spas kako osobe tako i ljudskog i kršćanskog društva tijesno povezan sa sretnim stanjem u bračnoj i obiteljskoj zajednici“.²

¹ *Zakonik kanonskoga prava*, Glas Koncila, Zagreb, ²1996. kan. 1055, § 1.

² Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*, (Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ⁷2008.), Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes*, br. 47.

U ovom radu zadržala sam se na sljedećim temama koje obrađujem iz katoličkog i pravoslavnog pogleda: Ustanova i narav ženidbe; Sakramentalnost ženidbe "u Gospodinu"; Sklapanje ženidbe (ženidbena privola i blagoslov); Svojstva sakramentalne ženidbe; Učinci sakramenta ženidbe. Nisam obrađivala zasebno pitanje mješovitih ženidbi i način na koji tom pitanju pristupaju katolička i pravoslavna strana, iako je ono vrlo važno u konkretnoj vjerničkoj praksi, budući da bi se time diplomski rad proširio, a ta tema više pripada području kanonskoga prava, dok je ovo rad iz dogmatske teologije.

Na početku svoga javnog djelovanja, na svadbi u Kani Galilejskoj, Isus je učinio svoje prvo čudo. Time nam je dao potvrdio kako je ženidba po sebi dobra i od Boga blagoslovljena, a među onima koji Kristu vjeruju i njemu su krštenjem pridruženi postaje djelotvorni znak Božje ljubavi. *Katekizam Katoličke Crkve* kaže kako je "sav kršćanski život označen svadbenom ljubavlju Krista i Crkve. Krštenje koje uvodi u Božji narod, već je svadbeno otajstvo. Može se reći da je to svadbeno kupelj koja prethodi svadbenoj gozbi, euharistiji. Kršćanska ženidba postaje pak učinkovit znak, sakrament saveza Krista i Crkve. Budući da označuje i podjeljuje milost tog saveza, ženidba je među krštenima pravi sakrament Novoga saveza".³

Nadam se da će ovaj moj rad pridonijeti boljem i ispravnijem razumijevanju katoličkog i pravoslavnog poimanja ženidbe, te će pomoći onima koji se susreću s osobama koje se možda pripremaju za mješovitu ženidbu, kako bi na pravi način bili upućeni u kršćansko življenje svoga bračnog zajedništva, u Gospodinu.

³ *Katekizam Katoličke Crkve*, HBK - Glas Koncila, Zagreb, 2016. (dalje KKC), br. 1617.

1. USTANOVA I NARAV ŽENIDBE

Govor o kršćanskom poimanju ženidbe kao sakramenta nužno je započeti sa pitanjem o naravi ženidbe. Najprije ćemo vidjeti kako o tome govori Katekizam Katoličke Crkve, a zatim kako o naravi ženidbe govori pravoslavna teologija.

1.1. Ustanova i narav ženidbe prema Katekizmu Katoličke Crkve

Temelj ženidbe nalazi se u samoj Božjoj nakani s čovjekom od početka, od samoga stvaranja. Prema *Knjizi postanka* Bog stvara čovjeka udvoje, kao muško i žensko (usp. Post 1,27), s nakanom da "njih dvoje budu jedno tijelo" (Post 2,24). Tako stvoreni čovjek je "na sliku Božju" i u sebi nosi pečat što ga je Bog u njega utisnuo. Isus će se u odgovoru farizejima na pitanje o dopuštenosti rastave jednostavno pozvati na taj izvorni Božji naum, rekavši: "Zar niste čitali: Stvoritelj od početka muško i žensko stvorio ih i reče: 'Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; i dvoje njih bit će jedno tijelo.' Tako više nisu dvoje, nego jedno tijelo. Što, dakle, Bog združi, čovjek neka ne rastavlja" (Mt 19,6). Iz navedenoga jednostavno je zaključiti dvoje: najprije da su muškarac i žena po svojoj stvorenosti, odnosno po ljudskoj naravi usmjereni jedno na drugo da uspostave bračno jedinstvo, te zatim da je Božji naum da to jedinstvo bude trajno i nerastavljivo.⁴ Dogmatski dokumenti Crkve u govoru o naravi ženidbe to potvrđuju.⁵

Katekizam Katoličke Crkve na samom početku govora o sakramentu ženidbe upućuje na to da je sam Krist Gospodin uzdigao ženidbeni savez među krštenima na dostojanstvo sakramenta. Ženidbenim savezom dvoje krštenih – muškarac i žena, "međusobno uspostavljaju zajednicu svega života koja je po svojoj naravi usmjerena k dobru bračnih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva".⁶

⁴ Za pregled biblijskoga govora o ženidbi i braku, usp. C. Tomić, *Uzvišena tajna. Ljubav i obitelj u biblijskoj i liturgijskoj poruci*, FTIDI, Zagreb, 1974.; I. Dugandžić, *Ženidba u svjetlu Biblije* u: Isti, *Pred Biblijom i s Biblijom. Odgovori i poticaji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., str. 55-70.

⁵ Usp. Tridentski sabor, *Dekret o sakramentu ženidbe*, u: H. Denzinger - P. Hünermann, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, UPT, Đakovo, 2002., br. 1797-1816

⁶ Usp. KKC, br. 1601.

Božji naum s ljudima očitovan je u objavi. Sveto Pismo govori kako Bog stvara muškarca i ženu na svoju sliku i priliku. Isus će u se prisposobama o Kraljevstvu Božjemu poslužiti slikom svadbene gozbe, koju koristi i pisac *Knjige otkrivenja* u kojoj donosi eshatološku sliku "svadbe Jaganjčeve" (Otk 19,9) kao konačno ispunjenje Božjega plana povijesti spasenja. Upotreba ovih slika povezuju ženidbu i Božji spasenjski naum s ljudima. Stoga je shvatljivo da bračno zajedništvo nije samo nešto isključivo ljudsko, nego da u sebi krije i simbolizam dublje duhovne stvarnosti. Kršćanska objava upućuje na ustanovljenje od Boga, o svrsi i smislu koji joj je dan od Boga. Dakako, odmah se postavlja pitanje o sukladnosti s Božjim naumom ostvarenja bračnoga zajedništva tijekom povijesti spasenja. Tu dolazimo do pitanja koliki je utjecaj izvorne grešnosti na brak i obitelj, odnosno "o njezinim nevoljama što proizađoše iz grijeha i o njezinoj obnovi "u Gospodinu".

Nadalje, *Katekizam Katoličke Crkve* izričito navodi svojevrsnu definiciju ženidbe iz pastoralne konstitucije Drugog Vatikanskog sabora (*Gaudium et spes*) koja glasi: "Intimna zajednica bračnog života i ljubavi, koju je Stvoritelj utemeljio i providio vlastitim zakonima., sazda se ženidbenim ugovorom. (...) Sam je Bog začetnik ženidbe".⁷ Dalje se nastavlja s objašnjenjem: "Zvanje za ženidbu upisano je u samu narav muškarca i žene kakvi su izašli iz ruke Stvoriteljeve. Ženidba nije ustanova isključivo ljudska, unatoč brojnim promjenama kojima je kroz vjekove mogla biti podvrgnuta, u raznim kulturama, društvenom ustrojstvu i duhovnim stavovima. Upravo zbog tih različitosti ne smijemo nikako zaboraviti ono što je u ženidbi opće i trajno".⁸

Na pitanje što je to zapravo u ženidbi "opće i trajno" odgovor je da je to ono što je Bog usadio u čovjeka, stvarajući ga kao muško i žensko, te usmjeravajući ga na trajno zajedništvo u ljubavi. Vrijednost i dostojanstvo Božje ljubavi darovane ljudima temelj je ljudske ljubavi, koja je stvorena "da bude slika posvemašnje i neprolazne ljubavi kojom Bog ljubi svakog čovjeka".⁹ Ta je ljubav oplemenjena i blagoslovljena plodnošću, te po njoj čovjek kroz bračno zajedništvo postaje sustvaratelj s Bogom, i njegov "namjesnik" koji je dužan brinuti se i čuvati ostala stvorenja. Biblijske slike o

⁷ KKC 1603; usp. *Gaudium et spes*, br. 48.

⁸ KKC 1603.

⁹ KKC 1605.

stvaranju ostaju trajno vrijedne kao očitovanje izvorne Božje nakane s ljudima, te opomena da se ono što je od Boga dano kao sveto ne može svojevóljno prekrajati.

Već smo spomenuli problem utjecaja grijeha na stvarnost ženidbe i braka. Naime, izvorni grijeh remeti ne samo odnos prema Bogu, nego i međusobne odnose među ljudima, iz čega nastaje nered i zlo. Ulaskom grijeha u svijet događa se raskid odnosa s Bogom koji za posljedicu ima poremećaj izvornoga zajedništva muškarca i žene. Ono što je trebalo biti pozitivno i skladno postaje izopačeno i iskrivljeno. To se odmah uočava u odnosima između muškarca i žene, koji postaju izopačeni međusobnim optužbama. Njihova uzajamna privlačnost umjesto ljubavi prerasta u odnose gospodarenja i požude, a njihov poziv da budu plodni te da sebi podlože zemlju, postaje opterećen porođajnim bolima i umorom od rada.¹⁰ Biblijska slika tako predočava činjenicu da je red stvaranja već u samom početku poremećen, ali Božji naum s ljudima nije dokinut. Unatoč ljudskim slabostima Bog svojim milosrđem liječi rane grijeha, te kroz povijest spasenja upućuje na izvorni smisao braka i obitelji. Bez te Božje pomoći muškarac i žena ne bi mogli istinski ostvariti ono životno jedinstvo za koje ih je Bog stvorio. "Nakon pada u grijeh, ženidba pomaže da čovjek nadvlada povlačenje u sebe, sebičnost, traženje vlastitog užitka, te potiče otvaranje drugomu, uzajamno pomaganje i sebedarje".¹¹ Konačno, ta će Božja pomoć doseći svoj vrhunac u uzdignuću ženidbe na dostojanstvo sakramenta.

Što se tiče svijesti o istinskoj i izvornoj naravi ženidbe (što je vidljivo iz rasprave između Isusa i farizeja; usp. Pnz 24,1 i Mt 19,8) *Katekizam Katoličke Crkve* govori sljedeće: "Moralna svijest glede jedinstva i nerazrješivosti ženidbe razvila se u školi staroga Zakona. Mnogoženstvo patrijarha i kraljeva nije još izričito odbačeno. Ipak Mojsijev zakon smjera štititi ženu protiv proizvoljnog muževa gospodarenja, premda, kako reče Gospodin, i taj Zakon nosi tragove 'tvrdoće srca' čovječjega, zbog koje je Mojsije dopustio otpuštanje žene."¹² Ipak treba spomenuti kako nalazimo i brojna starozavjetna svjedočanstva o dostojanstvu ženidbe i braka, poput *Knjige o Ruti* i *Knjige o Tobiji* kao i u *Pjesmi nad pjesmama* gdje se ljubav muškarca i žene opisuje poetski izričajima, naglašavajući da je ona "jaka kao smrt" (usp. Pj 8, 6-7).

¹⁰ Usp. KKC 1606.

¹¹ Usp. KKC 1609.

¹² Usp. KKC 1610.

Kad govorimo o katoličkom poimanju naravi ženidbe, odnosno braka i obitelji, neizostavno je uputiti na pastoralnu konstituciju Drugog vatikanskog sabora, *Gaudium et spes*, koja u broju 48, nakon što ustvrdi kao je sam Bog začetnik ženidbe kao svete veze, nastavlja: "Sve je to od najvećeg značenja za održanje ljudskog roda, za osobni napredak i vječnu sudbinu pojedinačnih članova obitelji, za dostojanstvo, čvrstinu, mir i dobrobit same obitelji i svekolikoga ljudskoga društva. Po svojem, pak, naravnom značaju sama ustanova ženidbe i bračna ljubav usmjerene su prema rađanju i odgajanju potomstva te su njime kao svojim vrhuncem okrunjene. (...) To intimno sjedinjenje kao uzajamno darivanje dvaju osoba i dobro djece zahtjevaju potpunu vjernost supruge i njihovo nerazdruživo jedinstvo."¹³

1.2. Ustanova i narav ženidbe prema nauku Pravoslavne Crkve

Pravoslavna teologija govori o ženidbi i braku redovito započinje izlaganjem teologije stvaranja. Polazna činjenica je da je Bog u početku stvorio čovjeka kao muško i žensko (Post 2, 21-25), te da su prvi ljudi dionici Božjeg blagoslova (Post 1, 28) koji se očituje po tom zajedništvu u ljubavi. Međutim, odmah se dolazi do pitanja o posljedicama izvornog grijeha na taj od Boga naumljeni odnos među osobama. Grijeh među one koji su stvoreni da budu *jedno*, unosi nered. Sv. Ivana Zlatousti iznosi ideju da je ženidba zapravo "lijek" za posljedice toga nereda koji je ušao među ljude prvim grijehom, te kaže: "Dok ih nije sotona zaveo i dok su poštovali Gospodina, dotle ih je krasilo djevičanstvo više nego što zlatna odjeća i kruna krase careve, a kad su postali zarobljeni skinuli su sa sebe ovu kraljevsku odjeću i nebeski vijenac a primili smrtnost, trpljenje, prokletstvo, žalost i naporan život, a zajedno s ovim je nastala i ženidba – ova smrtna i ropska odjeća".¹⁴ Međutim, ovakav negativan stav se ne može potvrditi liturgijskim tekstovima, koji u molitvama naglašavaju da izvorni Božji naum ženidbenoga saveza nije narušen praroditeljskim grijehom ni vodom potopa.

Pravoslavni nauk o naravi ženidbe oslanja se na novozavjetne tekstove i njihova otačka tumačenja, koja posebno pronalazimo u spisima o djevičanstvu, o ženidbi i

¹³ *Gaudium et spes*, br. 48.

¹⁴ *O djevičanstvu*, 14 (PG 48, 544). Prema A. Mateljan, Sakrament ženidbe u pravoslavlju. Povijest i teologija svete tajne braka, u: *Crkva u svijetu*, 43 (2008.), 1, str. 43.

obiteljskom moralu. Tu se najčešće poziva na mjesta iz Mt, 1Kor i Ef. Isusove riječi prema Mt 19, 3-9 i Mk 10, 2-9 tumače se kao potvrda božanskoga izvora i posebne vrijednosti ženidbe, kojoj Gospodin vraća prvotno dostojanstvo. U tom smislu se tumače tekstovi 1Kor 7 (bračni moral) i Ef 5, 21-33 (otajstvenost ženidbe). S druge strane povijesne okolnosti, na osobiti način izjednačavanje pravnih učinaka svjetovne i crkvene ženidbe na temelju carskog zakonodavstva, posebno Justinijanove reforme prava, dovesti će i do crkvene prakse rastave i ponovnog vjenčanja. U tom smislu će se onda tumačiti takozvana *Matejeva klauzula* (Mt 5,32 i 19,9), te uvesti razlikovanje pojma *fizičke* od pojmova *moralne i religiozne smrti*.

Prema pravoslavnom shvaćanju, "ženidba ima naravno utemeljenje u činjenici da se čovjek i žena tek u potpunom zajedništvu ostvaruju kao osobe. Čovjek je stvoren udvoje kao *slika Božja* (Post 1,27), što treba shvatiti u trinitarnom kontekstu. Treba imati na pameti da ni Bog nije, kako vele pravoslavni teolozi, *osamljena hipostaza*, jer tada ne bi bio *Ljubav*. Stvaranje muškarca i žene upućuje na to da Bog stvara, po riječima Ćirila Aleksandrijskog, *čovjeka kao biće koje su-postoji*. U tom svjetlu pravoslavni teolozi tumače da se stvaranje Eve od Adamovog rebra treba shvatiti tako da je *Adam uvijek bio Adam-Eva* jer je Eva oduvijek bila istovjetna s njim (kao njegovo rebro), samo *neuobličena* prije Božjeg zahvata. Adam i Eva, kao rajski par, ujedno su i ženidbeni par. Njihova povezanost temelji se u dvojnoj čovjekovoj naravi, a ta dvojnost postaje prostor za zajednički život obdaren milošću".¹⁵

Ako je ženidba od Boga i u skladu s ljudskom naravi, a čovjek je prema kršćanskoj objavi "stvoren na sliku i priliku Božju" (Post 1,27), onda bi ženidbeni savez trebao biti u skladu s izvornom, od Boga zamišljenom slikom. Budući da je Bog ljubav, onda i bračno zajedništvo zahtijeva savršenu ljubav. Te pak ljubavi ne može biti ukoliko ona ne podrazumijeva jedinstvo i neraskidivost ženidbenog veza. Budući da je izvorni (*prvorodni*) grijeh poremetio, ali nije posve uništio ljudsku narav, pa su tako i ljudski odnosi grijehom poremećeni ali ne i posve uništeni, i ženidba se nalazi u istom prostoru života, utemeljenom u ljubavi ali i ugroženog grijehom. Pravoslavni teolog Dumitru Staniloje zaključuje: "Ženidba je istovremeno ljubav i pomoć, radost drugoga i njegovo podnošenje. Zbog svega toga supružnicima se daje Božja milost. Ljubav sjedinjuje

¹⁵ A. Mateljan, Sakrament ženidbe u pravoslavlju. Povijest i teologija svete tajne braka, str. 48-49.

divljenje u licu drugoga i trpljenje njegovih nemoći kao i pomoć istome u njima. U ljubavi oboje postaju jaki".¹⁶ Istočni crkveni oci tumače kako prvom vezom Adama i Eve započinje povijest ne samo ženidbe, nego i Crkve. Stoga je razumljivo da Isus na početku svoga navještaja dolazi na svadbu i "tako potvrđuje da je ona Bogu ugodna stvarnost koja bi, barem na simboličkoj razini, trebala biti ostatak raja na zemlji!"¹⁷

¹⁶ D. Staniloje, *Pravoslavna dogmatika III.*, Sremski Karlovci 1997, str. 116.

¹⁷ B. Cisarž, Brak sa liturgičkog aspekta, *Pravoslavna misao* 21 (1978.), sv. 25, str. 106.

2. ŽENIDBA "U GOSPODINU"

Kako bismo ispravno razumjeli ne samo nauk Crkve nego i liturgijsku praksu sklapanja ženidbe (vjenčanja) potrebno se je u glavnim crtama osvrnuti na katolički govor o ženidbi kao *sakramentu*, odnosno na pravoslavno razumijevanje ženidbe kao *svete tajne* (otajstva) *braka*.

2.1. Ženidbeni savez kao "sakrament"

Već je spomenuto kako je izvorni Božji naum s ljudima zamagljen grijehom i ugrožen njegovim posljedicama. Katekizam Katoličke Crkve veli: "Ipak, premda teško poremećen, red stvaranja ostaje. Da bi liječili rane grijeha, muškarac i žena trebaju pomoć milosti koju im Bog, u svom beskrajnom milosrđu, nikad nije uskratio".¹⁸ Pomoć Božje milosti postaje simbolički označena u govoru o savezu, kad se Božji savez s ljudima, na osobit način s Izabranim narodom, prikazuje slikom ženidbe. "Gledajući Savez Božji s Izraelom u slici isključive i vjerne bračne ljubavi (usp. Hoš 1-3; Jr 2-3; 31; Ez 16; 23) proroci su pripremali svijest Izabranoga naroda na dublje shvaćanje jedinstva i nerazrješivosti ženidbe".¹⁹ To potvrđuju i druge knjige Staroga Zavjeta (Ruta, Tobija i Pjesma nad pjesmama).

Ipak, konačno će se "uzdignuće ženidbe" na novu razinu dogoditi u Novom zavjetu. Kod svetog Pavla pojam "ženidba u Gospodinu" označit će novo dostojanstvo koje dobivaju krštenici ulaskom u ženidbeni savez koji ne samo da je u skladu sa izvornim Božjim naumom, nego u kojemu je nazočan sam Krist, i koji tako postaje znak novoga početka, novoga stvaranja. Ženidbeni savez među krštenicima tako postaje znak novoga i vječnoga Saveza, koji započinjem trajnim sjedinjenjem Sina Božjega sa ljudskom naravi, te konačno s otkupljenim čovječanstvom. Zato Otk 19 može govoriti kako Krist, Jaganjac Božji, priprema gozbu za svoju Zaručnicu, Crkvu koja je otkupljena krvlju njegovom.

¹⁸ KKC, br. 1608.

¹⁹ KKC, br. 1611.

Kod prvog Isusovog čuda na svadbi u Kani Galilejskoj (Iv 2, 1-11) na početku njegova javnoga djelovanja, očito je da je ženidba dobra i Kristovom prisutnošću blagoslovljena. Stoga nije čudo da će slika svadbe Isusu poslužiti u navješćaju Kraljevstva Božjega. To je još jasnije ako se to vidi u svjetlu Isusovih riječi o nerazrješivosti ženidbe, u skladu s izvornim Božjim naumom (usp. Mt 19,6). *Katekizam Katoličke Crkve* to sažima ovim riječima: "Došavši obnoviti izvorni red stvaranja, poremećen grijehom, on sam daje snagu i milost za življenje braka u njegovim mjerilima Kraljevstva Božjega. Slijedeći Krista u samoodricanju, noseći svoj križ, ženidbeni drugovi mogu shvatiti izvorni smisao ženidbe i živjeti ga s Kristovom pomoći. Ta milost kršćanske ženidbe plod je križa Kristova koji je vrelo svega kršćanskoga života".²⁰

Ovu stvarnost jasno prepoznaje sveti Pavao tumačeći kako ženidba među krštenima treba biti "u Gospodinu" (1Kor 7,39). Radi se o dvostrukoj povezanosti. S jedne strane krštenici su sakramentom krštenja neraskidivo pridruženi Kristu (usp. Rim 6) i tako su u tijelu Kristovu baštinici života vječnoga, a s druge strane su ženidbom pridruženi jedno drugomu te postaju "jedno tijelo". Jedna i druga povezanost ne mogu se i ne smiju rastavljati, a znak njihove povezanosti je ljubav: među sobom i zajedno prema Kristu. U tome Pavao prepoznaje otajstvo (mysterion) ženidbe među kršćanima ukoliko ona, kao zemaljska stvarnost upućuje na višu stvarnost, a to je nerazdruživo zajedništvo Krista i Crkve.

To je ono što apostol Pavao želi naglasiti kad u Poslanici Efežanima kaže: "Muževi, ljubite svoje žene kao što je Krist ljubio Crkvu i sebe predao za nju da je posveti, očistivši je kupelji vode uz riječ te sebi predvede Crkvu slavnu, bez ljage i nabora i čega takva, nego da bude sveta i bez mane. Tako treba da i muževi ljube svoje žene kao svoja tijela. Tko ljubi svoju ženu, sebe ljubi. Ta nitko nikada ne mrzi svoga tijela, nego ga hrani i njeguje kao i Krist Crkvu. Doista, mi smo udovi njegova Tijela! Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; dvoje njih bit će jedno tijelo. Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i na Crkvu. Dakle, neka svaki od vas ljubi svoju ženu kao samog sebe, a žena neka poštuje svoga muža" (Ef 5,25-33).

Katolička Crkva drži da je Isusova prisutnost na svadbi u Kani Galilejskoj, njegov nauk o izvornom jedinstvu i nerazrješivosti ženidbe, te Pavlovo tumačenje naravi "ženidbe u

²⁰ KKC, br. 1615.

Gospodinu" i otajstvenog simbolizma Novoga saveza, temelj razumijevanja ženidbe kao sakramenta, odnosno *vidljivog znaka nevidljive Božje milosti, ustanovljenoga od Krista i predanog Crkvi za naše spasenje*.²¹ Tridentski sabor, u *Dekretu o sakramentu ženidbe*, kaže: "Budući pak da ženidba u evanđeoskom zakonu nadilazi stare ženidbe po Kristovoj milosti: s pravom su sveti naši oci, sabori i opća crkvena predaja uvijek učili da ženidbu treba ubrojiti među sakramente Novog zakona".²² Katekizam Katoličke Crkve tome dodaje: "Sav kršćanski život označen je svadbenom ljubavlju Krista i Crkve. Krštenje koje uvodi u Božji narod, već je svadbeno otajstvo. Može se reći da je to svadbena kupelj koja prethodi svadbenoj gozbi, Euharistiji. Kršćanska ženidba postaje pak učinkovit znak, sakrament saveza Krista i Crkve. Budući da označuje i podjeljuje milost tog saveza, ženidba je među krštenima pravi sakrament Novoga saveza".²³

Drugi vatikanski sabor, u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*, iznosi daljnje posljedice sakramentalnosti ženidbe na brak i obitelj: "Krist Gospodin obilnim je blagoslovom obasuo tu mnogostruku ljubav, koja je potekla iz vrela božanske ljubavi i koja je sazdana po uzoru na njegovo sjedinjenje s Crkvom. Kao što je, naime, nekoć sam Bog savezom ljubavi i vjernosti izišao ususret svojemu narodu, tako sada Spasitelj ljudi i Zaručnik Crkve dolazi ususret kršćanskim supruzima po sakramentu ženidbe. On i dalje ostaje s njima da se oni u međusobnom predanju trajnom vjernošću uzajamno ljube kao što je on ljubio Crkvu i samoga sebe za nju predao. Prava bračna ljubav uzeta je u božansku ljubav te se otkupiteljskom Kristovom snagom i spasotvornim djelovanjem Crkve usmjerava i obogaćuje da ženidbeni drugovi budu učinkovito privedeni k Bogu te potpomognuti i ojačani u uzvišenoj zadaći oca i majke. Zbog toga se kršćanski supruzi posebnim sakramentom jačaju i takoreći posvećuju za dužnosti i dostojanstvo svojega staleža. Ispunjavajući snagom toga sakramenta svoje ženidbeno i obiteljsko poslanje, te ispunjeni Kristovim duhom, koji sav njihov život prožimlje

²¹ Usp. Tridentski sabor, *Dekret o sakramentima*, u: H. Denzinger - P. Hünermann, *Zbirka sažetaka*., br. 1601-1611.

²² Tridentski sabor, *Dekret o sakramentu ženidbe*, u: H. Denzinger - P. Hünermann, *Zbirka sažetaka*., br. 1800.

²³ KKC 1617, Usp. *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1055, § 1.

vjerom, ufanjem i ljubavlju, oni se sve više i više pribižavaju svojem savršenstvu i uzajamnom posvećenju, te stoga i zajedničkom proslavljanju Boga".²⁴

2.2. Bračni savez kao "sveta tajna"

Ako se upitamo kako pravoslavna teologija gleda na *svetu tajnu braka*, odgovor nam pruža Dumitru Staniloje u *Pravoslavnoj dogmatici*: "Tajna braka je sveti čin, božanskog porijekla, u kojemu se preko svećenika podjeljuje milost Duha Svetoga muškarcu i ženi koji se slobodno sjedinjuju, koja posvećuje i uzdiže naravnu bračnu vezu na dostojanstvo znaka duhovnog jedinstva između Krista i Crkve".²⁵ Dakle, svetost ženidbe s jedne strane izvire iz božanskoga ustanovljenja, po kojemu ženidba ima osobito vlastito dostojanstvo, a s druge strane posebnost ženidbe krštenih osoba je u tome što su oni po vjeri, sakramentima i crkvenom zajedništvu povezani s Kristom u njegovo Tijelo. Tako ženidba krštenih biva uzdignuta na razinu *svete tajne*. Isus, na svadbi u Kani Galilejskoj, "činivši ondje prvo čudo svojom natprirodnom silom i davši mladencima da piju od vina neprolazne ljubavi što se iz njega izlivala preko njegove milosti, htio je tako pokazati kako sada započinje uspostavljanje ljudskoga života u redu milosti, i to baš od potvrde i uzdignuća braka".²⁶

Pravoslavni nauk o svetim tajnama treba razumjeti u svjetlu Kristove ekonomije spasenja. Tako je i ženidba, kao sveta tajna, dio božanske ekonomije spasenja. Ona nije samo sredstvo, nego je autentično sudioništvo u Kristovu otajstvu na način ljudske ljubavi, pa se kaže kako kršćaninu ženidba pomaže da "Božju ljubav vidi kroz ljudsko lice". Bog se je utjelovio kako bismo ga mogli susresti i prepoznati kroz čovjeka Isusa. Onaj tko je povezan s Isusom kao svojim Spasiteljem, postaje i sam posrednik Božje ljubavi. To se na posebni način događa u kršćanskom braku. "Kristova prisutnost i njegova djelotvornost u Crkvi, po ovoj svetoj tajni postaju prisutnost i djelotvornost preko ljubavi bračnog druga, u kojemu se *otkriva tajna ljubavi*. Upravo zato je moguće

²⁴ *Gaudium et spes*, 48,2.

²⁵ D. Staniloje, *Pravoslavna dogmatika III.*, str. 113. (Staniloje slijedi izričaje o ženidbi H. Androutsosa, katekizam episkopa Makarija i nauk P. Evdokimova).

²⁶ D. Staniloje, *Pravoslavna dogmatika III.*, str. 117.

da, sjedinjenjem supružnika u Kristu, obitelj postaje mala Crkva, odnosno - kako veli Ivan Zlatousti - da ženidba bude otajstvena slika Crkve".²⁷

Zanimljivo je da se u pravoslavnoj teologiji *sveta tajna braka*, između ostalih svetih tajni, redovito povezuje sa *hirotonijom* (rukopoloženjem, odnosno svećeničkim ređenjem). D. Staniloje to tumači ovako: "Tajna braka i tajna svećeništva pomažu vjernicima milošću koju im daju, da na pravi način primjene milosti drugih svetih tajni u konkretnoj obitelji i društvenoj situaciji u kojoj obično živi velika većina, ili u crkvenoj službi koju su drugi prihvatili; pomažu im, u odnosima sa svojim bližnjima, u braku i svećeništvu, u mnogostrukim problemima i odnosima što ih oni nameću, da se susretnu s Bogom ili da razviju odnos s Kristom osobito preko bližnjeg s kojim se doživotno sjedinjuju, ili sa vjernima za koje su odgovorni".²⁸

Koja je svrha uzdignuća ženidbe na dostojanstvo *svete tajne*, odnosno znaka Kristova spasenja u Crkvi? Prema pravoslavnoj teologiji radi se o usmjerenju ljudskoga života, čije je konačno ostvarenje eshatološko zajedništvo s Bogom. Budući da sve u kršćanskom životu treba voditi Bogu, to vrijedi i za ženidbu. Zato je razumljivo kako je sklapanje ženidbe u početku liturgijski povezano sa slavljenjem euharistije. Ženidbeni drugovi po ovoj svetoj tajni na osobiti način postaju "hram Božji" (1Kor 3,16), i "boravište Duha Svetoga" (1Kor 6,19) u tijelu Crkve. John Meyendorff tumači: "Kršćanska Crkva nije u čitavoj svojoj povijesti nigdje kao u braku pokazala da u svijet unosi novu i to tada neviđenu božansku stvarnost. (...) Ova nova stvarnost obuhvaća i posve novi stav prema braku, različit od židovskog i rimskog. Ta nova stvarnost na početku nije bila izražena nekim novim bračnim obredom. Njen se značaj nije sastojao u potiskivanju zakona što ih je donijelo sekularizirano društvo, jer su kršćani imali razumijevanja za važnost rimskog poretka, pa su podržavali i napredak koji je u ljudske odnose unesen po nekim odredbama rimskog prava. Ali, prihvaćajući sve to, kršćani nisu zaboravili poseban i potpuno nov doživljaj i obveze koje su primali u otajstvima krštenja i euharistije".²⁹ Bit kršćanske ženidbe prepoznaje se u paralelizmu ostvarenosti Crkve u euharistiji i ostvarenosti, po Božjem naumu i Kristovoj milosti, bračnog

²⁷ A. Mateljan, Sakrament ženidbe u pravoslavlju. Povijest i teologija svete tajne braka, str. 50.

²⁸ D. Staniloje, *Pravoslavna dogmatika III.*, str. 113-114. Povezivanje svetih tajni ženidbe i svećeništva odgovara katoličkom ubrajanju sakramenata ženidbe i svetog reda u "sakramente u službi zajednice" (usp. KKC, br. 1534-1535).

²⁹ J. Meyendorff, Brak u svetlosti pravoslavne teologije, u: *Teološki pogledi* 7 (1974), str. 160.

zajedništva kršćanskom ženidbom. Simbolički, a to znači otajstveno, po ženidbi krštenika obitelj postaje *domaća Crkva* u kojoj se ostvaruje zajedništvo i međusobno i s Kristom, a to je put spasenja.

Vjenčanje kao sakramentalni znak upućuje na osobito dostojanstvo zaručnika, i to stavljanjem vijenaca koji simboliziraju krunu. To se dostojanstvo može usporediti s katoličkim govorom o sakramentalnoj milosti ženidbe, i to pod vidom *habitualne milosti* (što bi se moglo razumjeti i osobitom vrstom sakramentalnoga biljega). Jer, "ako je kršćanski brak slika milosne, posvećujuće veze Krista i Crkve, očito je da mora i sam sadržavati posvećujuću snagu i da, prema tome, posvećuje i pečati Kristovom milošću, jer je nemoguće da bi sv. Pavao, nazivajući brak *velikom tajnom* (Ef 5,32) upućivao na bračnu vezu samo kao običan simbol".³⁰

Važnost svete tajne braka, koja uvodi u osobito crkveno zajedništvo s Kristom snagom Duha Svetoga, razumljiva je čim se baci pogled na okolnosti ljudskoga života. Po crkvenoj službi, molitvi i blagoslovu svećenika, udijeljena božanska milost pomaže onima koji ulaze u brak "kako bi mogli gospodariti grešnim željama, da ne bi težili samo za zadovoljenjem tjelesne požude što ih vodi do života u stanju strasti i egoizma, te da bi mogli zaustaviti bilo koji egoizam i nevjeru (...); moli se milost radi jačanja za međusobno podnošenje i želju za međusobnom pomoći; da bi njihova ljubav bila u Kristu produbljena, što nije moguće bez obuzdavanja sebičnosti; na kraju moli se milost radi rađanja djece što je ravno pobjedi nad sebičnošću svake vrste i napredovanju prema savršenoj zajednici. Sve to daje čistoću bračnoj vezi, čast i plemenitost supružnicima, stvarno otvaranje jednog prema drugom, prema Bogu i blišnjima; kroz sve to primiti će spasenje».³¹

Ako se pak uvijek ima na pameti da je ženidbeni vez također obilježen iskonskim grijehom i njegovim posljedicama, "milost ove svete tajne daje se radi potpune i neporočne ljubavi među onima koji stupaju u brak, radi uzajamne pomoći i trpljenja, strpljivog podnošenja svih nevolja. Život u dvoje složen je, imajući dio radosti koju daje

³⁰ B. Cisarž, Učenje pravoslavne Crkve o neraskidljivosti i razvodu braka, u: *Pravoslavna misao* 15 (1972.), 1-2, str. 50.

³¹ D. Staniloje, *Pravoslavna dogmatika III.*, str. 129.

ljubav kao i zajedničko darivanje, koje ima u sebi izvjesnu beskrajnost, ali i teškoća i nemoći što su paradoksalno povezane uz otajstvenu nedokučivost ljudskih osoba".³²

³² D. Staniloje, *Pravoslavna dogmatika III.*, str. 129.

3. SKLAPANJE ŽENIDBE

Kad se govori ženidbi kao sakramentu, najprije se upućuje na sakramentalni znak, odnosno na ono što na izvanjski način djelotvorno označava milosnu stvarnost koja dolazi od Boga a posreduje se sakramentalnim činom. To podrazumijevamo pod pojmom "sklapanja ženidbe", a u katoličkom obredu označeno je ženidbenom privolom dok je u pravoslavnom obredu nazvano vjenčanjem. *Katekizam Katoličke Crkve* ističe: "U latinskoj Crkvi obično se drži da sami mladenci, kao služitelji Kristove milosti, uzajamno podjeljuju sakrament ženidbe izrazujući pred Crkvom svoj pristanak. U istočnim liturgijama služitelj sakramenta (nazvanog 'vjenčanje') jest prezbiter ili biskup koji, nakon što je primio uzajamni pristanak mladenaca, redom ovjenča mladenca i mladenku u znak ženidbenog saveza".³³

3.1. "Red slavljenja ženidbe" u Katoličkoj Crkvi

Budući da se radi o sakramentalnom slavlju Crkve, koje svoje središte uvijek ima u euharistiji, tako je i prikladno da ženidba dvoje katoličkih vjernika bude povezana s euharistijskim slavljem, što latinski obredi i predviđa za redovite okolnosti. "Prikladno je, dakle, da mladenci zapečate privolu uzajamnog darivanja prikazujući vlastite živote i sjedinjujući to prikazanje s prinosom Kristovim za Crkvu, prisutnim u euharistijskoj žrtvi, te primajući pričest kako bi, imajući udjela u istome Tijelu i istoj Krvi Kristovoj 'tvorili jedno tijelo' u Kristu".³⁴

Rimski obrednik *Red slavljenja ženidbe* u "Prethodnim napomenama" naglašava važnost utemeljenja sakramentalne ženidbe u krsnom pridruženju Kristu. Tako se može reći da je sakramentalnost ženidbe ujedno i uzdignuće toga pridruženja Kristu i Crkvi, po kojemu "kršćanski supruzi označuju otajstvo jedinstva i plodne ljubavi između Krista i Crkve i u njemu imaju udjela. Stoga se i u preuzimanju bračnoga života i u prihvaćanju i odgoju djece uzajamno pomažu na putu k svetosti te u Božjem narodu i

³³ KKC, br. 1623.

³⁴ KKC, br. 1621.

sami imaju svoje mjesto i svoj dar".³⁵ Dakako da se na to treba i pripremiti na prikladan način.

Obred sklapanja ženidbe uz *Uvodne obrede* (primanje mladenaca, pristup pred oltar, pozdrav i molitvu) Te *Službu riječi* (koje može biti na uobičajeni način), obavlja se nakon čitanja evanđelja i prigodne homilije. *Slavljenje ženidbe* u rimskom obredu vrši se na sljedeći način:³⁶ Nakon što vjenčatelj podsjeti zaručnike da pristupaju svetom činu u kojemu ih Gospodin "obogaćuje i krijepi osobitim sakramentom"³⁷ da budu jedno drugom trajno vjerni i da prihvate bračne dužnosti, postavlja im:

(1) *Pitanja prije privole:*

- I. i I. jeste li ovamo došli bez prisile, da slobodno i posve svjesno sklopite ženidbu?
- Jeste li spremni u braku za cijeloga svoga života jedno drugo ljubiti i poštovati?
- Jeste li spremni s ljubavlju od Boga primiti djecu i odgajati ih po zakonu Krista i njegove Crkve?

(2) *Privola:*

Vjenčatelj ih tada poziva da izraze svoju privolu na način da jedno drugomu pruže desnu ruku te pred Bogom i Crkvom jedno po jedno izraze svoju privolu odgovarajući na pitanja ili ovim riječima: *Ja, I. uzimam tebe I. za svoju suprugu / supruga i obećavam ti vjernost u dobru i zlu, u zdravlju i bolesti i da ću te ljubiti i poštovati u sve dane života svoga.*

(3) *Prihvatanje privole:*

Vjenčatelj prihvaća privolu ovim riječima: "Neka Gospodin dobrostivo potvrdi ovu vašu privolu što je pred Crkvom očitovaste i neka se dostoji ispuniti vas svojim blagoslovom. Što Bog združi čovjek neka ne rastavlja".

(4) *Blagoslov i predaja prstenja:*

³⁵ Rimski obrednik, *Red slavljenja ženidbe*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ²1997., Prethodne napomene, br. 8.

³⁶ Rimski obrednik, *Red sklapanja ženidbe*, br. 58-69.

³⁷ Rimski obrednik, *Red sklapanja ženidbe*, br. 58.

Nakon što blagoslovi prstene, vjenčatelj pozove zaručnike da jedno drugom stave prsten izgovarajući sljedeće riječi: "I. primi ovaj prsten u znak moje ljubavi i vjernosti. U ime Oca i Sina i Duha Svetoga".

Slijedi "Sveopća molitva" i "Molitva Gospodnja" sa posebnom molitvom nad zaručnicima, koja osobito ističe blagoslov supruge, kao majke i družice u ravnopravnosti bračnoga života. Ukoliko je vjenčanje unutar euharistijskoga slavlja mladenci se pričešćuju pod obje prilike, kruhom i kaležom, a završetak slavlje je označen posebnim svečanim blagoslovom i otpustom.

Zaustavimo se sada kod "privole", kao onoga čina "što čini ženidbu". Drugi vatikanski sabor u pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes* br. 48, *Katekizam katoličke Crkve* u br. 1625-1632 i *Zakonik kanonskoga prava* u kan 1057. iznose isti nauk o sklapanju ženidbe koji glasi: "Ženidbeni savez sklapaju kršteni muškarac i žena, slobodni za sklapanje ženidbe, slobodno izrazujući svoju privolu. 'Biti slobodan' znači: - ne biti podložan prisili; - biti bez zapreka na temelju naravnog ili crkvenog zakona. Crkva smatra uzajamnu privolu među mladencima nužnim čimbenikom 'koji čini ženidbu'. Nema li privole, nema ni ženidbe."³⁸

Zakonik kanonskoga prava u kanonu 1057. tumači kako "ženidba nastaje privolom stranaka zakonito očitovanom između pravno sposobnih osoba koju ne može nadomjestiti nikakva ljudska vlast."³⁹ A što je to privola? "Privola je čin volje kojim se supružnici međusobno darivaju i primaju; 'Uzimam tebe za svoju ženu' - 'Uzimam tebe za svoga muža'. Ta privola, koja uzajamno vezuje supružnike, nalazi svoje ispunjenje u činu kojim njih dvoje postaju 'jedno tijelo'.⁴⁰

Ka što je navedeno, privola pretpostavlja slobodu svake stranke, odnosno odsutnost nasilja i teške prisile. Nedostatak slobode čini privolu, odnosno samu ženidbu nevaljanom, odnosno ništavnom, pa ako se nedostatak slobode u privoli dokaže, "nakon što nadležni crkveni sud istraži slučaj, Crkva može proglasiti 'ništavnost ženidbe', što znači da ženidbe nije ni bilo."⁴¹ U tom slučaju dotični muškarac i žena slobodni su za

³⁸ KKC, br. 1625-1626.

³⁹ ZKP, kan. 1057, § 1.

⁴⁰ KKC, br. 1267. Usp. *Gaudium et spes*, br. 48 i *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1057, § 2.

⁴¹ KKC, br. 1629.

sklapanje druge ženidbe, dakako uz poštivanje naravnih obveza koje su eventualno u međuvremenu nastale.

Iako ženidba nastaje privolom mladenaca, ona treba biti potvrđena. Stoga "svećenik (ili đakon) koji prisustvuje vjenčanju prima od mladenaca privolu u ime Crkve i u ime Crkve daje blagoslov. Nazočnost crkvenog službenika (kao i svjedoka) vidljivo izražava da je ženidba crkvena stvarnost."⁴² Upravo stoga što je crkvena stvarnost, Crkva traži da vjernici ženidbu sklapaju u crkvi, a Katekizam Katoličke Crkve to argumentira sljedećim razlozima: "- Sakramentalna ženidba je *liturgijski čin*. Prikladno je, dakle, slaviti je u javnom crkvenom bogoslužju; - Ženidba uvodi u određeni crkveni *stalež* te u Crkvi uspostavlja među supružnicima i prema djeci stanovita prava i dužnosti; - Budući da je ženidba u Crkvi određeni stalež, potrebno je imati o njoj sigurnost (otud obveza nazočnosti i svjedoka); - Javnost privole štiti jednom dano 'da' i pomaže da mu supružnici ostaju vjerni."⁴³

Moguće je da ženidbena privola ne bude valjana ukoliko su osobe nesposobne za sklapanje ženidbe. To su oni "koji nisu dovoljno sposobni služiti se razumom; oni koju boluju od teškog manjka prosuđivanja o bitnim ženidbenim pravima i dužnostima koje treba da se uzajamno predaju i primaju; oni koji zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze."⁴⁴ Da bi ženidbena privola uopće mogla biti valjana, "potrebno je da ugovornim strankama barem nije nepoznato da je ženidba trajna zajednica između muške i ženske osobe usmjerena na rađanje djece stanovitom spolnom suradnjom. To se neznanje ne pretpostavlja poslije dorađlosti."⁴⁵

Zakonik kanonskog prava Katoličke Crkve, u kanonima 1095-1107 detaljno izlaže brojne situacije i stanja koja ženidbenu privolu mogu učiniti nevaljanom. Tako se govori o zabludi u osobi, te nastavlja: "Ženidbu nevaljano sklapa onaj tko u nju ulazi zaveden, radi zadobivanja privole, zlonamjernom prijevarom o nekoj osobini druge stranke koja po svojoj naravi može teško narušiti zajednicu ženidbenog života."⁴⁶ Pretpostavlja se ipak da je vanjski izraz ženidbene privole u skladu s unutrašnjim

⁴² KKC, br. 1630.

⁴³ KKC, br. 1631.

⁴⁴ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1095.

⁴⁵ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1096.

⁴⁶ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1098.

raspoloženjem osobe. Ženidba je nevaljana ako se postavljaju "uvjeti o budućem" i onda kada je "sklopljena zbog sile ili velikog straha koji je zadan izvana, pa i nenamjerno, tako da je netko prisiljen izabrati ženidbu kako bi ga se oslobodio."⁴⁷

Pretpostavka valjanog sklapanja ženidbe je prisutnost obiju stranaka, "bilo osobno bilo preko zastupnika", dakako ispunjavajući zakonom propisane uvjete, a to je "da postoji poseban nalog za sklapanje ženidbe s određenom osobom; da zastupnika odredi sam nalogodavac i da taj osobno obavi svoju zadaću. Da bi ovakav nalog bio valjan, potrebno je da ga potpišu nalogodavac i, osim toga, župnik ili ordinarij mjesta u kojemu se nalog daje, ili svećenik kojega ovlasti jedan od njih, ili barem dvojica svjedoka; ili se nalog mora sastaviti kao isprava koja je vjerodostojna prema odredbi građanskoga prava."⁴⁸

Budući da je ženidba crkveni čin, *Zakonik kanonskoga prava* određuje: "Valjane su samo one ženidbe koje se sklapaju u prisutnosti mjesnog ordinarija ili župnika, ili svećenika ili đakona koje ovlasti jedan od njih dvojice, koji neka sudjeluju, kao i pred dvojicom svjedoka. (...) Smatra se da ženidbi prisustvuje samo onaj tko prisutan traži i u ime Crkve prima očitovanje privole onih koji sklapaju ženidbu."⁴⁹ Obrazloženje te odredbe tumači se u nastavku koji kaže: "Mjesni ordinarij ili župnik, dokle god valjano vrše svoju službu, mogu ovlast za prisustvovanje ženidbama, također opću, u granicama svojeg područja povjeriti svećenicima i đakonima."⁵⁰ Ukoliko ni to nije moguće, može se u osobitim slučajevima ovlastiti i laike da u ime Crkve prisustvuju sklapanju ženidbe kao kvalificirani svjedoci, s tim da mogu pravilno obavljati ženidbeno bogoslužje.⁵¹

Mjesto sklapanja ženidbe u redovitim okolnostima je župa u kojoj jedna od stranaka koje sklapaju ženidbu boravi, ali se ženidbu može valjano sklopiti i drugdje s dopuštenjem vlastitog ordinarija ili vlastitog župnika. Također se traži da se mješovita ženidba između katoličke stranke i nekatoličke krštene stranke sklapa u župnoj crkvi, odnosno u nekoj drugoj crkvi ili kapeli, s dopuštenjem mjesnog ordinarija ili župnika. Sklapanje ženidbe izvan liturgijskog prostora također je moguće, ali zahtijeva posebno

⁴⁷ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1103.

⁴⁸ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1105.

⁴⁹ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1108, § 1; § 2.

⁵⁰ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1111.

⁵¹ Usp. *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1112, § 1; § 2.

dopuštenje. Uz dopuštenje istih, na zamolbu stranki može se dopustiti da se ženidba sklopi na drugom prikladnom mjestu. Ukoliko se radi o sklapanju ženidbe između katoličke i nekatoličke strane, moguć je i oprost od kanonskog oblika: "Ako obdržavanju kanonskog oblika stoje na putu velike poteškoće, mjesni ordinarij katoličke stranke ima pravo u pojedinačnim slučajevima dati oprost od njega, posavjetovati se ipak s ordinarijem mjesta gdje se sklapa ženidba i poštujući za valjanost neki javni oblik sklapanja; biskupska konferencija treba da donese odredbe prema kojima će se spomenuti oprost ujednačeno davati."⁵²

Sklapanje ženidbe vrši se prema propisanom redu u Rimskom obredniku, *Red slavljenja ženidbe*, a nakon samog sklapanja ženidbe, župnik ili onaj koji ga zamjenjuje dužan je što prije u matice vjenčanih upisati imena ženidbenih drugova, onoga tko je sudjelovao i svjedoka, mjesto i dan sklapanja ženidbe "na način koji je propisala biskupska konferencija ili dijecezanski biskup."⁵³ Tome treba dodati i sve ostale propisane podatke, na primjer oprost od kanonskog oblika, te slanje obavijesti o sklopljenoj ženidbi župi krštenja.⁵⁴

Ivan Pavao II. u apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio* ističe kako slavlje ženidbe, koje je povezano s euharistijskim bogoslužjem, a koje je "vrelo i vrhunac cjelokupnog života i djelovanja Crkve", mora biti ne samo valjano, dostojno i plodonosno, nego bi trebalo biti i dostojanstveno, u skladu s liturgijom Crkve. Nužno je da se mladenci za ženidbeno slavlje pripreme pristupajući prije toga sakramentu pokore. *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj* u tom smislu govori o *daljnjoj, bližoj i neposrednoj pripravi* za slavlje ženidbe.⁵⁵

Za vjernike priprava na sakrament ženidbe je od velike važnosti. Ona bi trebala započeti već u obitelji, u kojoj se prenose kršćanske i ljudske vrijednosti. Ivan Pavao II. u *Familiaris consortio* veli da je "bračna ljubav mjesto i škola autentičnog poštovanja svake ljudske osobe i priznavanja njezina dostojanstva. Ona je škola sebedarja, susreta, dijaloga, velikodušnog otvaranja, srdačnoga prihvaćanja, služenja, solidarnosti,

⁵² *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1127, § 2.

⁵³ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1121, § 1.

⁵⁴ Usp. *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1121, § 3.

⁵⁵ Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., br. 212-239.

vjernosti i društvenosti; stvara zajednicu osoba."⁵⁶ Sve bitne vrline potrebne za izgradnju zdravoga društva rađaju se i promiču u obitelji. Stoga su zdrave obitelji od bitne važnosti za pojedinca i društvo.

3.2. "Poredak svete tajne braka" - vjenčanje u Pravoslavnoj Crkvi

Spominjući slavlje ženidbe u Istočnim Crkvama, *Katekizam Katoličke Crkve* navodi: "Različite liturgije obiluju blagoslovnim molitvama i epiklezama koje od Boga zazivaju milost i blagoslov na novi par, napose na mladenku. U sakramentalnoj epiklezi mladenci primaju Duha Svetoga kao zajedništvo ljubavi Krista i Crkve. On je pečat njihova saveza, uvijek nuđeno vrelo njihove ljubavi, snaga u kojoj će se njihova vjernost obnavljati."⁵⁷ To vrijedi i za Pravoslavnu Crkvu, budući da su obredi vjenčanja vrlo slični jer imaju iste liturgijske izvore. Dobro je poznavati i razvoj liturgijskog obreda vjenčanja,⁵⁸ jer se u njemu dobro očituje i sama teologija ove svete tajne, to jest sakramenta, jer je u njega "uključena protološka simbolika (ženidba postaje *novo jutro stvaranja*) te kristološka analogija vrednovanja tjelesnosti kao puta spasenja (Riječ / Logos je tijelom postala - radi nas i radi našega spasenja), kao i simbolika zajedništva osoba u svjetlu Božje milosti, odnosno u ozračju trinitarne ljubavi".⁵⁹

Iako je Crkva u početku prihvatila svjetovne običaje sklapanja ženidbe ipak se dosta rano susreću svjedočanstva o sklapanju ženidbe u bogoslužju, u kojima se nalaze blagoslovne molitve biskupa ili svećenika nad mladencima, uz pjevanje crkvenih himni, spajanje ruku, ovjenčavanje vijencem i druge simboličke geste. Konačno, u Pravoslavnoj Crkvi u Bizantu crkveni blagoslov kao jedini način sklapanja ženidbe utvrđen je odredbom cara Lava Mudrog 893. godine.⁶⁰ Kasnije će te odredbe važiti za sve stanovnike bizantskog carstva, a bit će unesene i u liturgijske obrednike u slavenskim zemljama. Liturgijska praksa u bitnom se sastoji od dva dijela: prvi su *zaruke*, a drugi *vjenčanje*. Prije zaruka obavlja se također i *predbračni ispit* o pravnoj

⁵⁶ Ivan Pavao II., *Familiaris consortio - Obiteljska zajednica*, Zagreb, 1981., br. 43.

⁵⁷ KKC, br. 1624.

⁵⁸ Usp. A. Mateljan, Sakrament ženidbe u pravoslavlju. Sveta tajna braka u liturgijskoj praksi, u: *Služba Božja*, 48 (2008.) 1, 32-61.

⁵⁹ A. Mateljan, Sakrament ženidbe u pravoslavlju. Sveta tajna braka u liturgijskoj praksi, str. 33.

⁶⁰ Usp. B. Cisarž, Brak sa liturgičkog aspekta, u: *Teološki pogledi*, 21/1978.; str. 112-113.

sposobnosti za brak, to jest da nema zapreka, te o slobodnom stupanju u brak, bez ikakve prisile, straha ili prijevare, te volji da u braku žive vjernim i čistim životom.

Zaruke su se prije obavljale vremenski dosta prije vjenčanja, ali se u novije vrijeme obavljaju redovito neposredno prije vjenčanja, i to u crkvi. Sam obred zaruka uključuje molitvu za Crkvu i zaručnike, posebnu blagoslovnu molitvu nad zaručnicima, koji se završava svećenikovom molitvom u kojoj se spominju sveti supružnici o kojima svjedoči Sveto pismo i prošnjom: "Gospodine Bože naš, koji si poslao istinu nasljeđu tvome i obećanje svoje slugama tvojim, Ocima našim i izabranicima tvojim iz naraštaja u naraštaj, Ti sam pogledaj na slugu tvoga (*ime*) i na sluškinju tvoju (*ime*), i učvrsti zaručenje njihovo u vjeri, u jednodušnosti, u istini, u ljubavi."⁶¹ Slijedi blagoslov i međusobno predavanje i stavljanje prstena uz molitvu za ispunjenje Božjih obećanja što se odnose na ženidbu i potomstvo.

Sveta tajna braka - čin vjenčanja obavlja se, po mogućnosti, u sredini crkve pred ikonom. Zaručnici ulaze s upaljenim svijećama koje označavaju čistoću i svjetlost Kraljevstva Božjega, uz pratnju Psalma 128 (*Blago čovjeku koji se boji Gospodina*). Obrednik predviđa svećenikov nagovor o značenju ove svete tajne i o kršćanskom životu, nakon čega pita zaručnike o slobodnoj volji i nakani da sklope ženidbu. Kad oni pozitivno odgovore svećenik i svi prisutni mole molitvu vjernih za svijet, Crkvu i zaručnike. Nakon toga slijede tri molitve koje vode k vrhuncu: proglašenju vjenčanja i blagoslovu mladenaca.

U prvoj molitvi, kojoj je u središtu svetopisamska poruka o Božjem blagoslovu koji je plod Saveza,⁶² spominju se sveti biblijski supružnici, te se zazivaju Božji darovi nad zaručnike, potrebni za njihov budući život. *Druga molitva* ima u središtu prošnju za potomstvo, te božansku milosnu zaštitu i blagoslov. *Treća molitva* je zaziv Duha Svetoga (epikleza) nad zaručnike, da Gospodin «pruži ruku iz svog obitavališta ... te ih vjenča u jedno tijelo». Središnji čin svete tajne vrši svećenik, koji zaručnicima stavlja vijence na glavu izgovarajući riječi: *Vjenčava se sluga Božji (ime) sa sluškinjom Božjom (ime), u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amen.*; odnosno: *Vjenčava se sluškinja Božja*

⁶¹ Sveta tajna braka - Čin venčanja, u: *Veliki trebnik*, (pr. dr. Justin Popović), Eparhija Raško-prizrenska, Prizren, 1993., str. 41.

⁶² Slika saveza je polazna točka za razumijevanje ženidbe i u *Gaudium et spes*, br. 48.

(*ime*) sa slugom Božjim (*ime*), u ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Amen. Nakon toga ih tri puta blagoslivlja, govoreći svaki put: *Gospode Bože naš, slavom i čašću vjenčaj ih!*⁶³

Nakon samoga vjenčanja obred se nastavlja čitanjima iz Svetoga pisma Novoga zavjeta i to Ef 5, 20-33 (gdje se govori o odnosu muža i žene u otajstvu odnosa Krista i Crkve), te evanđeoskog odlomka Iv 2, 1-11 (Isus na svadbi u Kani Galilejskoj). Nakon čitanja slijede molitve za netom vjenčane, a molitva Gospodnja (*Oče naš*) uvod je u obred *zajedničke čaše*. Radi se o simboličkoj zamjeni za euharistijsku pričest. Naime, kad je obred vjenčanja odijeljen od euharistijske liturgije ipak je zadržan obred zajedničke čaše, iz koje netom vjenčani piju tri puta. Čini se da je također nastavak običaja u kojemu su se zaručniku ili zaručnici, kod obreda vjenčanja obavljanog pod euharistijom, ako nisu bili dostojni svete pričesti, davala obična čaša kao znak veze s Božjim blagoslovom. Uz to sačuvan je u ovom obredu još jedan znak zajedništva života, a on je u tome da svećenik mladencima povezuje ruke maramom (ili štolom).

Liturgijski obred vjenčanja završava *molitvom za razrješenje vijenaca*. U njoj se ističe da su mladenci sada supružnici, to jest da se nalaze u zakonitoj ženidbi. Ponovo se moli za njihovo bračno jedinstvo, koje treba biti nerazorivo, te se ističe njihovo dostojanstvo. Na kraju svećenik moli blagoslovne molitve nam mužem i ženom, uz zagovor svete Bogorodice Marije, svetih apostola, mučenika i Svih svetih.

Sama riječ "vjenčanje" upućuje na to da je glavni simbol ulaska u brak *bračni vijenac*, koji je nekad bio napravljen od lovorova lišća, a danas ga obično zamjenjuje kruna. Dok vijenac predstavlja krug bez prekida, to jest trajnost bračnog zajedništva, kruna je više simbol dostojanstva. Dumitru Staniloae to tumači ovako: "Vijenac je znak slave i časti (...) Ona se sastoji u njihovoj vjernosti i ljubavi, u žrtvovanju jedno za drugoga, u odgovornosti i prihvaćanju neizbježnih tegoba. (...) Vijenac je također i kruna, znak časti i dostojanstva. Krunu nosi car. A Krist je Car i Prvosvećenik. Ona je znak ozbiljnosti, zrelosti i odgovornosti koja je nekomu povjerena radi zaštite, čuvanja i vođenja drugih. (...) Vijenci se daju mučenicima za njihovo trpljenje s vjerom.

⁶³ Sveta tajna braka - čin venčanja, u: *Veliki Trebnik*, str. 41.

Supružnici moraju pretrpjeti nalete mnogih iskušenja u bračnom životu; trebaju podnijeti mnoge nevolje, da bi primili vijenac savršene ljubavi".⁶⁴

Gdje se poštuje pravoslavna tradicija vjenčanje se ne slavi u vrijeme velikih postova, prije svega u došašću i korizmi. Ujedno se izbjegava vjenčanje za posnih dana (srijedom i petkom). Vrijeme vjenčanja je po običaj u prijepodnevnim satima.⁶⁵

⁶⁴ D. Staniloje, *Pravoslavna dogmatika III.*, str. 127.

⁶⁵ Više o crkvenom vjenčanju u Srpskoj Pravoslavnoj Crkvi usp. www.spc.yu ili www.egliseorthodoxeserbe.org/ser/pravoslavlje/

4. DOBRA I ZAHTJEVI SAKRAMENTALNE ŽENIDBE

Papa Ivan Pavao II u apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio*, slijedeći nauk izražen u pastoralnoj konstituciji Drugog vatikanskoga sabora *Gaudium et spes*, govori o dobrima i zahtjevima bračne ljubavi, a taj tekst prenosi i *Katekizam Katoličke Crkve*. On glasi: "Bračna ljubav uključuje cjelinu u koju ulaze sve sastojnice osobe - zov tijela i nagona, snaga osjećaja i strasti, težnja duha i volje - ona smjera duboko osobnom jedinstvu, koje - nadilazeći sjedinjenje u jednom tijelu - vodi do punog jedinstva srca i duše. Ta ljubav traži *nerazrješivost* i *vjernost* u uzajamnom neopozivu darivanju te se otvara *plodnosti*. Riječ je ukratko o redovitim značajkama svake bračne ljubavi, ali s novim značenjem koje ju ne samo čisti i učvršćuje, nego je također toliko uzvisuje te ona postaje izrazom upravo kršćanskih vrijednosti."⁶⁶

4.1. Nauk Katoličke Crkve

Dobra i zahtjevi bračne ljubavi, kako su izraženi u nauku Katoličke Crkve, jesu: 1) jedinstvo i nerazrješivost; 2) vjernost i 3) otvorenost plodnosti. Sva ova tri elementa sadržana su također u formi sklapanja ženidbe, odnosno u ženidbenoj privoli,⁶⁷ te ako bilo koji od njih bude isključen kod sklapanja ženidbe, sam taj čin po sebi postaje nevaljan, odnosno ženidbe zapravo nema.

Jedinstvo i nerazrješivost, kao zahtjevi bračne ljubavi, upućuju na "jednako osobno dostojanstvo kako muškarca tako i žene".⁶⁸ Jedinstvu se protivi svaki oblik poligamije ili poliandrije, a nerazrješivost se odnosi na potpuno prihvaćanje osobe, sa svim što ona jest. Prikladna slika takvoga međusobnoga bračnog prihvaćanja može biti u prihvaćanju djeteta, kojega se prima i ljubi kao osobu sa svim što ona jest i sa svim što će s njom dalje u životu biti. Jednostavno rečeno, nerazrješivost je unutarnja dimenzija istinske, iskrene i slobodne bračne ljubavi, koja je po sakramentu ženidbe postala vidljivim i učinkovitim znakom - to jest sakramentom - Božje ljubavi koja se do kraja

⁶⁶ KKC, br. 1643; Ivan Pavao II., *Familiaris consortio* - *Obiteljska zajednica*, br. 13.

⁶⁷ Usp. Rimski obrednik, *Red slavljenja ženidbe*, Prethodne napomene, br. 2-3; 59-63.

⁶⁸ *Gaudium et spes*, br. 49.

očitovala u Kristovu predanju. U tom svjetlu treba razumjeti i riječi iz Poslanice Efežanima koje govore o "mysterium magnum" - velikom otajstvu ljubavi Krista i Crkve koje se sakramentalno ostvaruje u ženidbi krštenika. Dakako da to ne dokida utvrđivanje valjanosti i izvršenost sklopljene ženidbe,⁶⁹ odnosno pogodnosti za krštenu stranu u smislu pavlovske povlastice.⁷⁰ Katolička Crkva također smatra da je nužno nastojanje oko dobra supružnika u situacijama kad je nemoguć zajednički život, te kanonski dopušta "rastavu uz trajanje ženidbene veze"⁷¹ (rastava od stola i postelje).

Vjernost, kao zahtjev bračne ljubavi, izražena je neopozivim i bezuvjetnim pristankom u ženidbenoj privoli, te je ujedno zahtjev međusobne ljubavi i ljubavi prema djeci. Katekizam Katoličke Crkve ističe: "Najdublji razlog je tome Božja vjernost savezu i Kristova vjernost Crkvi. Sakrament ženidbe osposobljuje ženidbene drugove fa tu vjernost predstavljaju i da je svjedoče. Od sakramenta, nerazrješivost ženidbe dobiva nov i dublji smisao."⁷² Poseban je problem kad se oni koji su u sakramentalnoj ženidbi rastave po građanskim zakonima i uđu u novu vezu. Na taj način oni se "stvarno nalaze u stanju koje se objektivno protivi Božjem zakonu. Stoga ne mogu pristupati euharistijskoj pričesti dokle god traju takve prilike. Iz toga razloga ne mogu preuzimati stanovite crkvene odgovornosti. Ne može im se udijeliti ni pomirenje u sakramentu pokore, osim onima koji se pokaju što su povrijedili znak Saveza i vjernosti Kristu, obvezavši se živjeti u potpunoj uzdržljivosti".⁷³ Međutim, oni su u svakom slučaju dužni poštivati obveze, posebno prema djeci, koje su proizašle iz sakramentalne ženidbe, a Crkva ih potiče na sudjelovanje u bogoslužju te na ustrajnost i molitvi, u kršćanskom odgoju djece i vršenju pokorničkih djela.⁷⁴

Što se tiče *otvorenosti plodnosti*, polazi se od činjenice da je ženidba po svojoj naravi usmjerena rađanju i odgajanju djece. To ne znači da bi ženidba, ako ne bude potomstva, bila zbog toga nevaljana, nego da svaka ženidba treba biti otvorena primanju dara djece, koja su po izvornom Božjem naumu, blagoslov koji dolazi po suradnji sa Stvoriteljem. "Plodnost bračne ljubavi proteže se na plodove moralnog, duhovnog i nadnaravnog

⁶⁹ Usp. *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1141-1142;

⁷⁰ *Zakonik kanonskoga prava*, 1143-1149.

⁷¹ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1151-1155; Usp. KKC, br. 1649.

⁷² KKC, br. 1647.

⁷³ KKC, br. 1650.

⁷⁴ Usp. Papa Franjo, *Amoris laetitia - Radost ljubavi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016., br. 291-312.

života koje roditelji odgojem prenose na svoju djecu. Roditelji su prvi i poglaviti odgojitelji svoje djece. U tom smislu osnovna je zadaća braka i obitelji biti u službi života."⁷⁵

Budući da se Isus Krist rodio u obitelji, te da je Crkva "Božja obitelj", obitelj koja je nastala sklapanjem sakramentalne ženidbe postaje "*domaća Crkva*", jer je sam Krist obećao da će biti s onima koji su okupljeni u njegovo ime. Pridružujući se Kristu sakramentom ženidbe, te svojim kršćanskim životom i sudjelovanjem na sakramentima Crkve, posebno euharistiji, kao i svojom žrtvom i ljubavlju, kršćanski roditelji ostvaruju svoje *krsno svećeništvo*. Stoga je osobita zadaća svih kršćanskih roditelja "da za svoju djecu riječju i primjerom budu prvi vjerovjesnici, i gaje u svakomu njemu vlastito zvanje, a posebno ono sveto".⁷⁶

4.2. Bračna pravila Srpske Pravoslavne Crkve

Bračna pravila Srpske Pravoslavne Crkve donio je Sveti arhijerejski sabor Srpske pravoslavne Crkve na svojoj XXIII. redovnoj sjednici 27. svibnja (po julijanskom, odnosno 9. lipnja po gregorijanskom kalendaru) 1933. godine, a stupila su na snagu 1. rujna 1934. godine. Radi se o crkveno-pravnom dokumentu koji propisuje sve što je potrebno za valjani crkveni brak. U ovom dijelu osvrnut ćemo se na dio "Bračnih pravila" koji se tiču samoga sklapanja braka te bračnih zabrana i smetnji,⁷⁷ te problem "razvoda braka", vodeći računa najprije o teološkim značajkama ovih kanonskih propisa, a budući da se tu govori o dobrima i zahtjevima svete tajne braka.

Već je bilo govora o obredu vjenčanja u Pravoslavnoj Crkvi. Vjenčanje obavlja svećenik, odnosno paroh (župnik) one parohije (župe) u kojoj mladenci prebivaju, a ako su iz različitih parohija, nadležan je paroh one kojoj pripada *vjerenik* (zaručnik). Bez njegova pismenog dopuštenja vjenčanje ne može izvršiti drugi svećenik, niti se ono može obaviti u drugoj crkvi (hramu). Paroh je dužan ispitati postoji li kakva zapreka ili smetnja, te poučiti vjernike o zaprekama i smetnjama za sklapanje braka. Smetnje (zapreke) za sklapanje braka mogu biti neuklonjive ili uklonjiva ne ukloni.

⁷⁵ KKC, br. 1653.

⁷⁶ Drugi vatikanski sabor, *Lumen gentium*, br. 11.

⁷⁷ Usp. *Bračna pravila SPC*, II. dopunjeno i ispravljeno izdanje, Beograd 1973., § 11-68.

Među neuklonjive bračne smetnje ubrajaju se: 1) dob (16 godina za muškarce, 14 za žene); 2) crkveno srodstvo po pravoj liniji; 3) krvno srodstvo u pobočnoj lozi do 4 koljena; 4) dvorodno srodstvo do trećeg stupnja; 5) duhovno srodstvo i srodstvo po usvojenju do drugog stupnja; 6) srodstvo iz vanbračnog rođenja; 7) postojeći brak; 8) ranija četiri braka iste osobe; 9) razlika vjere; 10) konačno isključenje (ekskomunikacija) iz crkvene zajednice; 11) svećenički red; 12) monaški zavjet; 13) doživotna zabrana stupanja u brak na temelju zakona ili presude.⁷⁸

Što se tiče uklonjivih smetnji, one su sljedeće: 1) dob (18 godina za muškarca a 16 za ženu); 2) krvno srodstvo po pobočnoj lozi od petog do sedmog stupnja; 3) dvorodno srodstvo od četvrtog do šestog stupnja; 4) trorodno srodstvo do trećeg stupnja; 5) duhovno srodstvo od trećeg do sedmog stupnja; 6) ništavan brak, ako nije prestao ili sudski poništen; 7) prethodna tri braka iste osobe; 8) razlika vjeroispovijesti; 9) preljub s osobom s kojom se stupa u brak, za vrijeme dok je druga osoba živio s bračnim drugom; 10) zajedničko rađenje o glavi bračnom drugu jednoga od lica koja žele stupiti u brak; 11) Starost (preko 70 godina za muškarca i 60 za ženu).⁷⁹

Moguće su, također, određene smetnje koje se tiču izjave slobodne volje. *Bračna pravila SPC* ih nabrajaju šest, i to: 1) nenormalno duševno stanje; 2) prinuda (otmica, strah, nasilje); 3) prevara ili zabluda o osobi; 4) prevara ili zabluda o trudnoći; 5) prevara ili zabluda o sposobnosti za bračni čin; 6) zabluda da je jedna strana prija braka izvršila zločin ili da nije izdržalo zatvorsku kaznu od najmanje tri godine.⁸⁰

Postoje također i smetnje zbog nedostatka oblika, a to su: 1) ženidba izvan Crkve (bez svećenika); 2) ženidba bez izjave o slobodnoj volji; 3) ženidba s izjavom mladenaca ali bez crkvenog obreda (to jest bez svećenikova blagoslova).⁸¹

Konačno, propisane su i zabrane za sklapanje braka, i to: 1) osobama čiji je brak prestao, poništen ili razveden, prije nego prođe deset mjeseci; 2) osobama kojima je potreban pristanak roditelja ili staratelja ako ga nisu dali; 3) vojnim licima bez pristanka nadležne vojne vlasti; 4) osuđenima prije nego odsluže kaznu; 5) bez pravilno

⁷⁸ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 12.

⁷⁹ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 13.

⁸⁰ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 27.

⁸¹ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 33.

obavljenog predbračnog ispita i navještaja (oglašenja); 6) onom tko je obavio predbračni ispit, ako on nije poništen, da se vjenča s trećom osobom; 7) zabrana vjenčanja protivno propisima obrednika (Trebnika); 8) zabrana vjenčanja u Crkvom zabranjeno vrijeme ili na mjestu koje nije za to određeno ili od nenadležnoga svećenika; 9) bez potrebnog broja svjedoka ili bez upisa u maticu vjenčanih.⁸²

U *Bračnim pravilima SPC*, kao kanonskom dokumentu, svaka je od navedenih odredbi pobliže objašnjena, zajedno s odredbama kako se pojedinci slučajevi rješavaju, tko je za to nadležan te eventualno s posljedicama koje iz takvog prekršaja proistječu. Ako je određenu smetnju moguće ukloniti, paroh je na to dužan uputiti stranke, a ako su neuklonjive dužan je i to pojasniti zajedno sa crkvenim posljedicama možebitnog nezakonitog čina. Ako nema smetnji sklapanju braka slijede pripreme, u koje spadaju potrebne pismene isprave, predbračni ispit te oglašenje. Ovdje vidimo sličnost s katoličkim propisima prema kojima je potrebno da mladenci prođu zaručnički tečaj kao dio pripreme za vjenčanje, da se sastavi zapisnik s njihovim izjavama o slobodnom pristanku i da se obave napovijedi.

Potrebne pismene isprave, odnosno dokumenti su: 1) obiteljski rodoslov iz anagrafa (domovnika); 2) uvjerenje nadležnog paroha o slobodnom stanju; 3) ako je potrebno dopuštenje roditelja ili staratelja; 4) dopuštenje nadležne civilne vlasti ako je potrebno; 5) isprave koje propisuje državna vlast, kada crkveno vjenčanje vrijedi za civilno pravno područje.⁸³

Drugi uvjet sklapanja braka u Pravoslavnoj crkvi je predbračni ispit. Osim izjave mladenaca, te njihovih roditelja ili staratelja svećenik (paroh) je dužan uvjeriti se da poznaju temeljne istine kršćanske vjere. Tada slijedi predbračni ispit, i to na način bogoštovnog obreda. Svećenik ima na sebi štolu (*epitrahilj*⁸⁴) a u ruci križ (krst) postavivši mladence jedno pored drugoga, zaručnika s desne a zaručnicu s lijeve strane, okrenute prema istoku, pred ikonostasom ili ikonom, te započinje molitvom

⁸² Usp. *Bračna pravila SPC*, § 37.

⁸³ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 60.

⁸⁴ Epitrahilj - duža široka, križevima izvezena vrpca s izrezom za glavu (odgovara štoli u katoličanstvu); stavlja se oko vrata i pruža do dolje (*Veliki pravoslavni bogoslovski enciklopedijski rečnik*, Novi Sad, 2000.; <https://hr.wikipedia.org/wiki/Epitrahilj> 12.12.2019.)

(*vozglasom*⁸⁵). Slijedi kratka, jezgrovita i razumljiva pouka, nakon čega svećenik postavlja pitanja zaručniku i zaručnici o njihovoj volji za stupanje u brak te slobodi od svake sile, straha, zablude ili obmane, kao i jesu li se već nekome drugom obećali. Nakon dobivenih odgovora, svećenik čita molitvu vjernih (*sugubu jekteniju*⁸⁶) u kojoj se moli i za mladence. Na kraju udjeljuje mladencima blagoslov.

Zapisnik o predbračnom ispitu, kojega bi trebao obaviti paroh zaručnice, vrijedi šest mjeseci a potpisuje ga svećenik, zaručnici i njihovi roditelji (odnosno staratelji). Predviđeno je da predbračnom ispitu prisustvuju i bračni svjedoci koji također potpisuju zapisnik.⁸⁷ Razlozi odustajanja od ispita, kao preduvjeta za sklapanje braka, smatra se svaka neuklonjena bračna smetnja i zabrana koja bi se pokazala poslije ispita, zatim pokazana naročita naklonost ispitane osobe prema nekoj trećoj osobi, trudnoća s trećim, bludno ili razvratno vladanje, pijanstvo, zarazna bolest ili neopravdano odlaganje vjenčanja za vrijeme duže od šest mjeseci.⁸⁸

Oglašenje stupanja u brak (navještaj, odnosno napovijed ženidbe) čini se tri puta u nadležnom hramu (crkvi) parohije zaručnika i zaručnice, u nedjelju ili blagdan, na završetku liturgije pred vjernicima, s pozivom da se prijave eventualne smetnje ili zabrane za sklapanje braka. Paroh vjerenice dužan je dostaviti izvještaj o oglašenju u roku od osam dana po izvršenom posljednjem oglašenju. Ako se vjenčanje odgodi za duže od tri mjeseca, potrebno je obaviti novo oglašenje.⁸⁹

Vjenčanje se redovito obavlja u hramu (crkvi) a izvan hrama samo uz dopuštenje nadležnog episkopa, i to u propisana vremena crkvene godine. To znači da se u dane posta (srijeda i petak, došašće, korizma, te postovi velikih svetkovina: Sv. Petra, Uznesenja Blažene Djevice Marije, Glavosjeka sv. Ivana Krstitelja i Uzvišenja svetog Križa) ne slavi vjenčanje, osim ako se ne radi o posebnim okolnostima. Obred vjenčanja nalazi se u Trebniku (obredniku).

⁸⁵ Kratka molitva, redovito obrazac završetka molitava i ektenija (usp. <http://www.franjevci-split.hr/pdf/03%20Misa.pdf> 12.12.2019.)

⁸⁶ Dio bogoslužja, s pozivom vjernicima da se unesu cijelim bićem u molitve koje slijede. Poslije svake prozbe narod odgovara tri puta: "Gospodi pomiluj" (usp. <https://sh.wikipedia.org/wiki/Jektenija> 12.12.2019.)

⁸⁷ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 61.

⁸⁸ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 62.

⁸⁹ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 63.

Propisano je da svjedoci vjenčanja moraju biti punoljetni te sposobni svjedočiti prema crkvenim propisima. To ne mogu biti: 1) nekršćani i poznati (javni) nevjernici; 2) nepravoslavni kršćani (mogu jedino uz dopuštenje episkopa); 3) osobe isključene iz crkvene zajednice; 4) monasi i svećenici monasi; 5) osobe koje po pravu ne mogu predlagati pokretanje sudskog postupka po službenoj dužnosti.⁹⁰

Nakon sklapanja ženidbe obavezan je upis vjenčanja u matice vjenčanih, Ako vjenčanje nije obavio nadležni paroh, nego ovlaštenu svećenik on je dužan izvijestiti o izvršenom vjenčanju u roku do osam dana, sa svim što je potrebno za ispravan i potpun upis u matice i anagraf.⁹¹

Treće poglavlje Bračnih pravila SPC govori o pravima i dužnostima bračnih drugova, najprije međusobno (§ 69-73), a zatim prema vlastitoj rođenoj djeci (§ 74-78), kao i u slučaju usvajanja i starateljstva (§ 75-78). Ističe se obveza da roditelji djeci "daju primjer pobožnog i poštenog kršćanskog života, čuvanje vjerskih kršćanskih svetinja, pravoslavnih obreda i običaja te poštovanja pravoslavnih crkvenih propisa i vlasti".⁹²

U četvrtom poglavlju obrađuje se tema "Prestanka bračne veze", pa se kaže: "Po pravilu brak prestaje smrću bračnog druga (§ 80). U pogledu prestanka braka izjednačuje se sa smrću: proglašenje bračnog druga mrtvim (§ 81), polaganje monaškog zavjeta (§ 82) i rukopoloženje za episkopa (§ 84).⁹³ U svakom od prva tri slučaja, drugi bračni drug je slobodan za sklapanje novoga braka, dok u slučaju "rukopoloženja za episkopa" (biskupskog ređenja) nije tako, jer je ono moguće tek kad žena na to pristane i sama stupi u samostan, i to u drugoj eparhiji (biskupiji).

Posebnost je u Pravoslavnoj Crkvi "prestanak braka po presudi", odnosno "razvod braka" na temelju pravne presude nadležnoga crkvenoga suda, a na traženje jedne strane, i to one koja nije kriva (osim ako su oba bračna druga kriva). Što se tiče ništavnog braka, to jest koji nije sklopljen na ispravan način, samo se utvrđuje njegova ništavnost, te se tako pravno poništava.

Koji su mogući uzroci razvoda braka? Bračna pravila SPC navodi sljedeće uzroke, te ih pojašnjava i navodi eventualna ograničenja za pokretanje postupka razvoda braka.⁹⁴ Ovdje ćemo

⁹⁰ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 67.

⁹¹ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 68.

⁹² *Bračna pravila SPC*, § 74.

⁹³ *Bračna pravila SPC*, § 79.

⁹⁴ *Bračna pravila SPC*, § 86-114.

ih samo nabrojiti jer je to tema koja zavrjeđuje posebnu analizu, posebno pod crkveno-pravnim vidom. Dakle, razlozi za rastavu (razvod) su:

- 1) Preljub
- 2) Rađenje o glavi bračnom drugu
- 3) Hotimični pobačaj
- 4) Zlobno napuštanje bračnog druga (i osuda na zatvorsku kaznu od najmanje 7 godina)
- 5) Nestanak bračnog druga
- 6) Tjelesna i duševna bolest (neizlječiva zarazna ili psihička bolest)
- 7) Moralna pokvarenost (tu se ubraja i zlostavljanje)
- 8) Otpad (apostazija) od pravoslavne vjere

Krivac za rastavu podvrgnut je također i propisanim (kanonskim) crkvenim kaznama (koje propisuje episkop), prije svega isključenjem iz crkvenoga zajedništva, te ne može sklopiti novi crkveni brak prije izvršenja kazne. Također nije moguće ponovno sklapanje braka među onima koji su razvedeni.⁹⁵

Pravoslavna Crkva omogućuje onima koji su druge kršćanske vjeroispovijesti, a čiji je brak civilno razveden, da sklope brak u Pravoslavnoj Crkvi bez posebnog crkvenog postupka. Također se prakticira i takozvana "Pavlova povlastica" kod prelaska nekrštenoga u pravoslavnu vjeru.⁹⁶

Sklapanje "mješovite ženidbe" između pravoslavne i nepravoslavne strane regulirano je posebnim propisima u petom poglavlju Bračnih pravila SPC (§ 115-123). Od nepravoslavne strane traži se pisana izjava o poštivanju prakticiranja vjere pravoslavne strane, pristanak na krštenje i odgoj djece u pravoslavnoj vjeri te pristanak na sklapanje braka po pravoslavnom obredu. Tu izjavu trebaju također potpisati i svjedoci.

Ima, međutim, teologa koji i danas zastupaju potpuno jedinstvo i nerazrješivost ženidbe. Pravoslavna Crkva dugo vremena (ponegdje sve do X. stoljeća) nije blagoslivljala drugi brak. Mnogi crkveni kanoni određuju pokoru (isključenje iz euharistije kroz određeno vrijeme) za one koji stupaju u drugi brak (drugobračni), te im se ne stavljaju vijenci. Pravoslavna Crkva također članovima klera zabranjuje drugu ženidbu, odnosno svaku ženidbu nakon što su rukopoloženi, a zabranjuje i stupanje u klerički stalež onima koji su se dva puta ženili ili se oženili udovicom ili rastavljenom. Opravdanje prihvaćanja

⁹⁵ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 113-114.

⁹⁶ Usp. *Bračna pravila SPC*, § 125.

ponovnog braka za laike opravdava se praksom crkvene pokore, po kojoj se grešniku daje nova prilika da započne kršćanski život, kao i obvezom da se kad god je to moguće izbjegne ili spriječi veće zlo, a to bi u slučaju smrti supružnika ili rastave braka bila nemogućnost usamljeničkoga života.

5. UČINCI SAKRAMENTA ŽENIDBE

Svaki ljudski čin ima određeni učinak. Tako i sklapanje ženidbe ima svoje učinke, ne samo na pravnom području, nego i na osobnom, duhovnom području. Budući da se radi o činu koji je značajan i za osobu i za društvo, on je uređen na pravni način, pa se najčešće o učincima ženidbe govori pod tim vidom. Ipak, za kršćane se radi o sakramentu (svetoj tajni), u kojemu se "okrepljuju i kao posvećuju za dužnosti i dostojanstvo svojega staleža".⁹⁷

5.1. Ženidbeni vez i sakramentalna milost

Iz ženidbene privole "rađa se, također pred društvom, ustanova koja je po Božjoj odredbi trajna".⁹⁸ Ženidbena privola je izrečena u obliku zakletve pred Bogom, i to kao slobodan ljudski čin. *Katekizam Katoličke Crkve* o tome kaže: "Ženidbeni vez uspostavljen je, dakle, od samoga Boga, tako da među krštenima sklopljena i izvršena ženidba nikad ne može biti razriješena. Taj vez, koji proizlazi iz slobodnoga ljudskoga čina supružnika i izvršenja ženidbe, neopoziva je stvarnost iz koje proizlazi savez, zajamčen Božjom vjernošću. Crkva nema vlasti izjašnjavati se suprotno toj odredbi Božje mudrosti".⁹⁹ Upravo taj vid neopozivosti ženidbenoga saveza potvrđenog od Gospodina osnovni je razlog zašto Crkva smatra sakramentalnu izvršenu ženidbu čvrstom i nerazrješivom. Stoga se ženidbeni vez na neki način može također usporediti i sa sakramentalnim biljegom jer ostaje trajno kao neizbrisiv znak pripadnosti i životnoga vjerničkog poslanja.

Milosni učinak sakramenta ženidbe smjera u prvom redu posvećenju bračnih drugova, odnosno "usavršavanju supružničke ljubavi, jačanju njihova nerazrješiva jedinstva. Snagom te milosti oni se uzajamno pomažu za postizanje svetosti u bračnom životu te u prihvaćanju i odgoju djece".¹⁰⁰ Kao i u svim sakramentima, izvor milosti je u Kristu, koji u sakramentu dolazi ususret supružnicima, daje im snagu da podnose teret križa

⁹⁷ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1134.

⁹⁸ *Gaudium et spes*, br. 48.

⁹⁹ Usp. KKC, br. 1640; usp. *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1141.

¹⁰⁰ KKC, br. 1641; *Lumen gentium*, br. 11.

slijedeći ga, da opraštaju jedno drugome, da budu jedno drugome podložni u strahu Kristovu kako spominje sv. Pavao u svojoj poslanici Efežanima (Ef 5, 21), kako bi se mogli međusobno ljubiti nadnaravnom, nježnom i plodnom ljubavlju.¹⁰¹ Tako bračna ljubav već na ovome svijetu može postati predokus nebeske radosti. Katekizam Katoličke Crkve na ovom mjestu citira crkvenog pisca Tertulijana, koji u znamenitom spisu *Ad uxorem (Suprugama)* piše: "Kako bih mogao izraziti sreću te ženidbe koju Crkva sjedinjuje, euharistijska žrtva utvrđuje, blagoslov pečati, anđeli naviještaju, a nebeski Otac prihvaća? (...) Kakav li su par dvoje vjernika sjedinjeni istom nadom, istom čežnjom, istim obdržavanjem, istim služenjem! Oboje su djeca istoga Oca, služitelji istoga Gospodara; nema tu nikakve podjele ni u duhu ni u tijelu. Dapače, zaista su dvoje u samo jednom tijelu i gdje je tijelo jedno, jedan je i duh".¹⁰²

Po sakramentalnoj milosti ženidbe supružnici se dakle posvećuju za zvanje bračnih drugova i roditelja, čine su obitelji, kao *domaćoj Crkvi (Ecclesia domestica)* izvršavaju svoje krsno svećeništvo. Oni su svojoj djeci prvi svjedoci i navjestitelji vjere, zajedno mole i svoju djecu uvode u molitveni život i sakramente Crkve, za njih se brinu i ljube ih svojim djelima i žrtvama, po uzoru na Isusa Krista, nikad ne zaboravljajući da su pozvani biti živi dio velike obitelji, Kristove Crkve.

5.2. Posvećenje po "svetoj tajni braka"

Govor o učincima "svete tajne braka" u pravoslavnoj tradiciji obilježen je sa dva teološka usmjerenja, koje se naziva *asketskim* i *posvetnim*. Dok se u asketskoj teologiji, prije svega u otačko vrijeme, na ženidbu gledalo kao na sredstvo prokreacije, nastavljanja ljudskog roda, u skladu s Božjim nalogom "plodite se i množite" (Post 1, 28), odnosno kao pomoć za nadvladavanje požude koja je posljedica *prvorodnog* (iskonskog) grijeha, dotle posvetno usmjerenje u ženidbi prepoznaje crkvenu stvarnost. Tako se zajedništvo muža i žene u raju, jer su u stanju milosti, tumači kao simbol Crkve. Konačni cilj zajedništva u braku je postići vjerno spasenje, to jest zajedništvo ljubavi s Trojstvenim Bogom. Milost koja se u svetoj tajni podjeljuje mladencima smjera upravo tome. Sergije Troicki to ovako objašnjava: "Ako je Crkva onaj krajnji cilj

¹⁰¹ Usp. KKC, br. 1642.

¹⁰² KKC, br. 1642 (Tertulijan, *Ad uxorem*, 2, 8, 6-7).

kojemu stremi povijest svijeta, te ako je sjedinjenje muža i žene u braku također Crkva, onda se samim tim rješava i pitanje glavne svrhe braka. Svrha braka nije negdje izvan supružnika, ni u djeci ni u dostignuću nekog izvanjskog dobra, ona je imanentna samim supružnicima a nalazi se u onoj bezgraničnoj i potpunoj uzajamnoj bliskosti muža i žene koja od dvije osobe stvara jedno, nad-osobno biće, slično nad-osobnom Trojedinom Bogu!"¹⁰³ Ženidba postaje, dakle, po Božjoj milosti veća stvarnost od one koja se može dokučiti na vidljivoj razini ljudskog zajedništva.

Ako je Božja ljubav - a to je milost - najveći dar koji preobražava osobe na Kristovu sliku, ona je također i temelj plodnosti, dara novoga života. Božje utjelovljenje ukazuje na dostojanstvo tijela kojim se Bog služi da čovjeka privede spasenju. No budući da je tjelesnost, zbog posljedica iskonskoga grijeha, povezana s požudom, a požuda je negativna, razarajuća snaga u ljudskoj osobi, onda je nužna pomoć Božje ozdravljajuće milosti. Dumitru Staniloje veli kako kršćanstvo "ne podcjenjuje potrebu tjelesne veze muža i žene. Molitve na vjenčanju uopće ne izbjegavaju govor o tome. Ipak, smatra da samo u braku (tjelesna veza) postaje sredstvom potpunog duhovnog jedinstva, ili ga sve više produbljuje. Prema tome, odobravajući brak za zadovoljenje potrebe tjelesnog sjedinjenja između muža i žene, u isto vrijeme to sjedinjenje smatra sredstvom za napredovanje duhovnog jedinstva".¹⁰⁴

Naglašavanje dara Božje posvećujuće milosti pomaže razumjeti zašto je prema pravoslavnoj teologiji kršćanska ženidba *sveta tajna*. To znači da je ona sredstvo duhovnog napretka, odnosno duhovne ljubavi, pa je stoga valjana i kad u njoj nema djece. Da bi se to razumjelo treba imati pred očima duhovni poziv svakoga čovjeka. Da bi se taj cilj u braku postigao nužni su jedinstvo i vjernost, a da bi se u njima ustrajalo nužan je vjernički život, molitva, pokora, pristupanje euharistiji i djela ljubavi. Samo tako kršćanska ženidba postaje trajni znak ljubavi Krista i Crkve. John Meyendorff tumači: "Bizantska teološka, liturgijska i kanonska tradicija jednodušno podcrtava apsolutnu jedincatost kršćanskog braka. To temelje na nauku izloženom u Ef 5. Kao *sveta tajna* ili *mysterion* brak odražava zajednicu između Krista i Crkve, između Jahve i Izraela, i kao takav može biti samo *jedan* vječni savez, koji ne razrješava ni sama smrt.

¹⁰³ S. Troicki, O svetosti braka, u: *Pravoslavna misao* 11 (1968.), 1-2, str. 12.

¹⁰⁴ D. Staniloje, *Pravoslavna dogmatika III.*, str. 121.

U svojoj svetotajinskoj prirodi brak preobražava i nadilazi tjelesnu vezu i ugovorni pravni savez: ljudska ljubav biva projicirana u vječno Kraljevstvo Božje".¹⁰⁵

¹⁰⁵ Đ. Majendorf, *Vizantijsko bogoslovlje, Historijski tokovi i dogmatske teme*, Kalenić, Kragujevac, 1985., str. 240.

ZAKLJUČAK

U radu "Katolički i pravoslavni pogled na ženidbu" cilj mi je bio prikazati narav ženidbe, njen smisao i izvor u Gospodnjem naumu s ljudima. To se prepoznaje iz spominjanja ženidbe i braka u Svetom pismu, a posebno u Novom zavjetu, koji upućuje da ta ljudska stvarnost treba biti "u Gospodinu", to jest da u međusobni odnos bračnih drugova ulazi njihov osobni i zajednički odnos s Bogom. Ženidba i brak, odnosno obitelj imaju naravno dostojanstvo, a među krštenima postaju sakramentalna stvarnost, to jest po ženidbenoj privoli i blagoslovu postaju znak i sredstvo Božje ljubavi među supružnicima i prema djeci.

Budući da je bračno zajedništvo Božji dar, u katoličkoj tradiciji on je u teološkom smislu promatran pod vidom sakramenta, odnosno znaka i sredstva Božje milosti, koja se po ljubavi mladenaca i njihovoj privoli daruje kao milost za zajednički kršćanski život i roditeljstvo. Sakramentalna ženidba stoga ima svoja svojstva i zahtjeve, jedinstvo i nerazrješivost, te otvorenost plodnosti.

U pravoslavnoj tradiciji "sveta tajna braka", koja kao svoj uvjet i pretpostavku ima slobodni pristanak mladenaca a kao sveti čin blagoslov svećenika, kojega se smatra djelatijem svete tajne, teološki je promatrana pod vidom posvećenja supružnika u bračnom životu. Iako se naglašava jedinstvo i nerazrješivost ženidbe, pravoslavna tradicija poznaje praksu "razvoda" crkveno sklopljene ženidbe zbog više razloga. Ipak, svi se oni mogu svesti na pojam "duhovne smrti" jednoga od supružnika, koja nastaje odbacivanjem vjere, odnosno grešnim životom i vidi se po posljedicama takvih čina.

Budući da je ženidba sakrament kroz koji Crkva "diše", i u katoličkoj i pravoslavnoj tradiciji naglašava se svetost bračne veze i obiteljskoga života. U liturgijskom smislu preferira se slavljenje ženidbe u povezanosti s euharistijom, a pretpostavka je da mladenci sakramentu pristupaju u stanju milosti, kako bi Božja milost u njima bila djelotvorna, odnosno kako bi s Božjom pomoću mogli izvršiti svoje poslanje u međusobnoj ljubavi te prihvaćanju potomstva, s obvezom kršćanskoga odgoja.

Prema latinskoj predaji mladenci, kao služitelji Kristove Crkve, uzajamno podjeljuju sakrament ženidbe izražavajući pred Crkvom svoju privolu, dok su prema predajama Istočnih Crkava biskupi i prezbiteri djelitelji sakramentalne milosti po zazivu Duha Svetoga na mladence, čiju su privolu u ima Crkve primili. Da bi sakramentalna milost bila djelotvorna potrebna je odgovarajuća priprava, koja započinje u obitelji, koja se s pravom zove "ecclesia domestica" - kućna Crkva.

Sakrament ženidbe, odnosno sveta tajna braka, poziv je na uzajamno darivanje, na neopozivu ljubav i nerazdruživo jedinstvo. *Katekizam Katoličke Crkve* sažima bit ženidbe ovim riječima: "Ženidbenim se savezom muškarac i žena vezuju u prisno zajedništvo života i ljubavi. Bog Stvoritelj zasnovao je ženidbu i vlastitim je zakonima opskrbio. Po svojoj naravi ženidba je određena za dobro ženidbenih drugova i za rađanje i odgoj djece. Među krštenima Krist Gospodin uzdignuo je ženidbu na dostojanstvo sakramenta".¹⁰⁶ Tridentski koncil za ženidbu kaže da je "znak sjedinjenja Krista i Crkve. Ženidbenim drugovima daje milost da se ljube onom ljubavlju kojom Krist ljubi Crkvu. Tako milost sakramenta usavršuje ljudsku supružničku ljubav, učvršćuje njihovo nerazrješivo jedinstvo i posvećuje ih na putu u vječni život".¹⁰⁷ Ovakvo shvaćanje dijeli Katolička Crkva i Pravoslavna Crkva, koja sakrament ženidbe, kao "svetu tajnu" ubraja među svete tajne, odnosno sakramente Crkve koji onima što ih pravo raspoloženi primaju podjeljuje milost spasenja.

Na kraju, iako ženidba među krštenima, kao i među drugim ljudima, sa sobom nosi poteškoće, odricanja i križeve, ona ipak posreduje i dar milosti koja je plod križa Kristova, a koja pomaže da se nadiđu poteškoće i da se raste u Božjoj ljubavi. A svrha sakramenta ženidbe, koja se temelji na Božjem naumu s ljudima, jest da u ovom svijetu postane učinkovit znak, sakrament - odnosno sveta tajna - otajstva ljubavi Krista i Crkve (usp. Ef 5,32).

¹⁰⁶ KKC, br. 1660. Usp. *Gaudium et spes*, 48; *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1055, § 1.

¹⁰⁷ Prema KKC, br. 1661.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori:

- Zakonik kanonskoga prava*, Glas Koncila, Zagreb, ²1996.
- Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ⁷2008.
- Rimski obrednik, *Red slavljenja ženidbe*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ²1997.
- Katekizam Katoličke Crkve*, HBK - Glas Koncila, Zagreb, 2016.
- Veliki trebnik*, (pr. dr. Justin Popović), Eparhija Raško-prizrenska, Prizren, 1993.
- Bračna pravila Srpske Pravoslavne Crkve*, II. dopunjeno i ispravljeno izdanje, Beograd 1973.,

Literatura:

- Cisarž, B., *Brak sa liturgičkog aspekta*, u: *Pravoslavna misao* 21 (1978.), sv. 25, str. 106.
- Cisarž, B., Učenje pravoslavne Crkve o neraskidljivosti i razvodu braka, u: *Pravoslavna misao* 15 (1972.), 1-2, str. 46-60.
- Cisarž, B., *Crkveno pravo II. Bračno pravo i crkvenosudski postupak Srpske Pravoslavne Crkve*, Beograd, 1973.
- Denzinger H. - Hünermann, P., *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, UPT, Đakovo, 2002.
- Dugandžić, I., Ženidba u svjetlu Biblije, u: *Isti, Pred Biblijom i s Biblijom. Odgovori i poticaji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007., str. 55-70.
- Hrvatska biskupska konferencija, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.
- Ivan Pavao II., *Familiaris consortio - Obiteljska zajednica*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981.
- Majendorf, Đ., *Vizantijsko bogoslovlje, Historijski tokovi i dogmatske teme*, Kalenić, Kragujevac, 1985.,
- Mateljan, A., Sakrament ženidbe u pravoslavlju. Povijest i teologija svete tajne braka, u: *Crkva u svijetu*, 43 (2008.), 1, str. 35-66.
- Mateljan, A., Sakrament ženidbe u pravoslavlju. Sveta tajna braka u liturgijskoj praksi, u: *Služba Božja*, 48 (2008.) 1, 32-61.
- Mejendorf, J., *Brak u svetlosti pravoslavne teologije*, u: *Teološki pogledi* 7 (1974.), str. 160.
- Papa Franjo, *Amoris laetitia - Radost ljubavi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016.
- S. Troicki, O svetosti braka, u: *Pravoslavna misao* 11 (1968.), 1-2, str. 11-22.
- Staniloje, D., *Pravoslavna dogmatika III.*, Sremski Karlovci, 1997.

Tomić, C., *Uzvišena tajna. Ljubav i obitelj u biblijskoj i liturgijskoj poruci*, FTIDI, Zagreb, 1974.

Veliki pravoslavni bogoslovski enciklopedijski rečnik, Pravoslavna reč, Novi Sad, 2000.

Vidović, M., Brak i obitelj u pavlovskim spisima, u: *Vjesnik đakovačke i srijemske biskupije*, 136 (2008.), 3, str. 221-228.

Mrežni izvori:

www.spc.yu ili www.egliseorthodoxeserbe.org/ser/pravoslavlje/ (12. 12. 2019.)

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Epitrahilj> (12.12. 2019.)

<http://www.franjevci-split.hr/pdf/03%20Misa.pdf> (12.12.2019.)

<https://sh.wikipedia.org/wiki/Jektenija> (12.12.2019.)

SADRŽAJ

Uvod	2
1. Ustanova i narav ženidbe	4
1.1. <i>Prema "Katekizmu Katoličke Crkve"</i>	4
1.2. <i>Prema nauku Pravoslavne Crkve</i>	7
2. Ženidba "u Gospodinu"	10
2.1. <i>Ženidbeni savez kao "sakrament"</i>	10
2.2. <i>Ženidbeni savez kao "sveta tajna"</i>	13
3. Sklapanje ženidbe	17
3.1. <i>"Red slavljenja ženidbe" u Katoličkoj Crkvi</i>	17
3.2. <i>"Poredak svete tajne braka" u Pravoslavnoj Crkvi</i> ...	23
4. Dobra i zahtjevi sakramentalne ženidbe	27
4.1. <i>Nauk Katoličke Crkve</i>	27
4.2. <i>Bračna pravila Srpske Pravoslavne Crkve</i>	29
5. Učinci ženidbe	36
5.1. <i>Ženidbeni vez i sakramentalna milost</i>	36
5.2. <i>Posvećenje po svetoj tajni braka</i>	37
Zaključak	40
Bibliografija	42